



UNIVERZITET U SARAJEVU  
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA  
ODSJEK SIGURNOSNIH I MIROVNIH STUDIJA

„MEĐUNARODNO PRAVO I UNILATERALNE INTERVENCIJE“

-magistarski rad-

*Kandidatkinja*

Mersida Kolak

304/II-SPS

*Mentor*

Prof. dr. Zarije Seizović

Sarajevo, juni 2022. godine

## SADRŽAJ

<b>SADRŽAJ</b> .....	1
<b>SKRAĆENICE</b> .....	3
<b>UVOD</b> .....	4
1. <b>Teorijske osnove rada</b> .....	6
<b>II Metodološki okvir rada</b> .....	7
1. <b>Problem istraživanja</b> .....	7
2. <b>Predmet istraživanja</b> .....	7
2.1. <i>Kategorijalno – pojmovni sistem</i> .....	9
3. <b>Ciljevi istraživanja</b> .....	17
3.1. <i>Društveni (pragmatični) ciljevi istraživanja</i> .....	17
4. <b>Sistem hipoteza</b> .....	17
4.1. <i>Generalna hipoteza</i> .....	17
4.2. <i>Razrađujuće hipoteze</i> .....	18
4.3. <i>Sistem varijabli</i> .....	18
4.4. <i>Sistem indikatora</i> .....	18
5. <b>Metode istraživanja</b> .....	19
6. <b>Društvena opravdanost istraživanja</b> .....	19
6.1. <i>Društvena opravdanost istraživanja</i> .....	19
7. <b>Vremensko (i prostorno) određivanje istraživanja</b> .....	20
7.1. <i>Vremensko određivanje predmeta istraživanja</i> .....	20
7.2. <i>Prostorno određivanje predmeta istraživanja</i> .....	20
<b>I DIO</b> .....	21
Humanitarna i unilateralna intervencija.....	21
1. Pojam i definicija humanitarne i unilateralne intervencije.....	21
1.1. Humanitarna intervencija.....	21
1.2. Unilateralna intervencija.....	23
2. Prijetnja ili upotreba sile.....	24
3. Masovno kršenje ljudskih prava.....	26
4. Pitanje suvereniteta.....	27
5. Ciljana država ( <i>Target state</i> ).....	29
<b>II DIO</b> .....	31
1. Slučajevi intervencija.....	31
1.1. Intervencija SAD u Dominkanskoj Republici.....	31
1.2. Intervencija SAD u Panami 1989. godine.....	32
1.3. Intervencija SAD u Libanu 1958. godine.....	33
1.4. NATO intervencija na Kosovu 1999. godine.....	34
2. Moralni značaj humanitarnih intervencija.....	35

<b>III DIO</b> .....	38
Pitanje ne – intervencije.....	38
1. Načelo neintervenisanja.....	38
2. Doktrina pravednog rata ( <i>Just War</i> ).....	40
3. Intervencije nakon 11. septembra.....	41
<b>IV DIO</b> .....	44
1. Unilateralna intervencija i međunarodno pravo.....	44
1.1.Međunarodno pravo ljudskih prava ( <i>International Human Rights Law – IHRL</i> ).....	45
1.2.Međunarodno humanitarno pravo ( <i>International Humanitarian Law – IHL</i> ).....	45
1.3.Haško i Ženevsko pravo.....	46
2. Sigurnosni rizici nakon intervencije.....	47
3. Odgovornost za zaštitu ( <i>Responsibility to Protect R2P</i> ).....	50
<b>ZAKLJUČAK</b> .....	53
<b>LITERATURA</b> .....	56
<b>BIOGRAFIJA</b> .....	58

## SKRAĆENICE:

- BIH Bosna i Hercegovina
- EU Evropska Unija
- IHRL Međunarodno pravo ljudskih prava (*International Human Rights Law*)
- IHL Međunarodno humanitarno pravo (*International Humanitarian Law*)
- MZ Međunarodna zajednica
- MHP Međunarodno humanitarno pravo
- NATO Organizacija Sjeveroatlanskog ugovora
- SAD Sjedinjene Američke Države
- UN Ujedinjene nacije
- OUN Organizacija Ujedinjenih nacija
- OSCE Organizacija za sigurnost i suradnju u Evropi

## UVOD

U ovom radu će se pokušati doći do odgovora koje na pitanja koje postavlja fenomen unilateralnih intervencija u okviru međunarodnog prava. Šta je humanitarna intervencija u odnosu na unilateralne intervencije? Sam pojam unilateralnih intervencija šta je, te kako taj pojam egzistira kako u teoriji, tako i u praksi (realno).

Za početak za definiranje savremene humanitarne intervencije navest ćemo NATO – vu definiciju koja kaže da je „humanitarna intervencija prijetnja ili upotreba sile od strane jedne države, grupe država ili međunarodne organizacije primarno u svrhu zaštite građana države u kojoj se intervenira od masovnih kršenja ljudskih prava“.<sup>1</sup>

Kao oblik upotrebe oružane sile radi zaštite ljudskih prava od masovnih kršenja, humanitarne intervencije su pravile kontraverze i pravne dileme među državama, a i internacionalisti, iako decidno stoji da je pravni osnov (*iustus titulus*) za humanitarnu intervenciju akt – tačnije rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a.

Postoje faktori/uslovi koji konstatiraju da je situacija u državi takva da predstavlja prijetnju po međunarodnom miru i sigurnosti, a to su:

- pojava kršenja ljudskih prava odnosno da se radi o situaciji „najviše humanitarne hitnosti“;
- da za tu pojavu postoje dokazi;
- da država u pitanju ne želi ili nije sposobna poduzeti korektivne mjere;
- sila mora biti isključivo kao posljednje sredstvo (*ultima ratio*);
- razlog humanitarne intervencije mora bit jasno objašnjen domaćoj i međunarodnoj javnosti;
- intervencija mora biti ograničena na zaustavljanje kršenja ljudskih prava;
- odredbe međunarodnog ratnog prava moraju biti poštovane za vrijeme intervencije;
- upotreba sile mora biti srazmjerna ciljevima intervencije;
- mora biti pripremljen plan tranzicije u fazi post – konfliktne izgradnje mira.<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> Seizović, Zarije – *Međunarodno javno pravo - zbirka eseja*, Univerzitet u Zenici, Zenica, 2008., str. 95.

<sup>2</sup> Seizović, Zarije – *Međunarodno javno pravo - zbirka eseja*, Univerzitet u Zenici, Zenica, 2008., str. 96.

Humanitarna intervencija, jeste opravdana i služi u onom trenutku kada trebaju da se spriječe masovna kršenja ljudskih prava, onda kada se steknu svi uslovi, i kao takva uvrštena je u dio međunarodnog prava. Međutim, kroz historiju postaje kontroverzna s obzirom kako je u pojedinim slučajevima došlo do nje (Somalija, Bosna i Hercegovina, Kosovo i Metohija), ili potpuni izostanak iste (Ruanda). U suštini, izdvajaju se uvjeti pod kojim je realizovana intervencija i jel kao takva legitimna i legalna, odnosno izdvajaju se unilateralne intervencije koje bivaju provedene pod krinkom nekog razloga, sa indicijom da su legitimne.

Shodno tome, unilateralne intervencije u posljednja dva desetljeća, posebno nakon 1990-tih, postaju izuzetno osjetljivo pitanje u međunarodnim odnosima, kako zbog načina na koji se provode, tj. bez odobrenja Vijeća sigurnosti (bez konsenzusa), kako na uticaj u svijetu, međunarodnim odnosima. S obzirom na činjenicu da je Liga naroda koja je osnovana nakon Prvog svjetskog rata, kako bi donijela mir i sigurnost u svijetu propala i dopustila da se desi Drugi svjetski rat, ozbiljno se pristupilo stvaranju Ujedinjenih nacija. Iako su tokom historije Ujedinjene nacije više puta imale krizu poput neplaćanja od strane velikih sila, kako bi zadovoljili interese upravo tih velikih sila, i učestale unilateralne intervencije koje također služe kako bi se zadovoljili geopolitičko ekonomski partikularni interesi velikih sila, uzdrмали su se ozbiljno temelji na kojima počiva sigurnost i mir u svijetu.

Da li su interesi prevladali ispred masovnih kršenja ljudskih prava s obzirom da je u Ruandi i pored prisustva UN-ove mirovne misije ubijeno preko 800.000 ljudi prije nego se definiralo vojno djelovanje, odnosno da li Ujedinjene nacije služe onoj svrsi zbog koje su osnovane 1945. godine. Organizovana zajednica je postala okosnica savremenog svijeta, u kojoj pojedini akteri kreiraju vladavinu zakona, samoopredjeljenje nacija, suverenitet država, ali i vrše masovna kršenja ljudskih prava. Upravo, na međunarodnoj zajednici počiva i završava svaka intervencija, u smislu da li će bit provedena i na koji način. Ti akteri koji kreiraju scenu, su predstavnici država, koje bivaju vođeni kako smo već naveli, nacionalnim ali i ličnim interesom.

Za jednu državu poput Libije nije trebalo puno vremena (nekoliko dana) da se čak jednoglasno glavni akteri usaglase po pitanju NATO-ove intervencije, vjerovatno zbog činjenice da pukovnik Gadafi nije imao godinama nikog kao saveznika, dok za državu Siriju godine (jedanaest godina) ne može se naći rješenje konflikta, odnosno pomoći civilnom stanovništvu. Vjerovatno će i Sirija, odnosno Sirijski narod, u nekom budućem vremenu dobiti pravdu i demokratiju, ali nakon što se velike sile usaglase oko svojih, odnosno uzajamnih

interesa. Iako ta demokratiju koju im donese međunarodna zajednica nije demokratija zapadnog sistema, već demokratija koju jedna država ne može sama „iznijeti“ u postkonfliktnom društvu.

Ono što je bitno i što ostavlja veliki traga na civilizaciju, i budućnost je pitanje unilateralnih intervencija u međunarodnom pravu. Da li može moralna premisa biti ispred legitimiteta i legalnosti, ili vodilja istim kako bi se pitanje unilateralnih intervencija spriječila, odnosno da svaka država na podjednak način zaslužuje intervenisanje u cilju sprečavanja najvećih zločina i djela. Nečovječno i masovno kršenje ljudskih prava unutar jedne države je zadnjih desetljeća postao glavni način ratovanja nakon Drugog svjetskog rata, uglavnom izazvanim građanskim ratovima, koji često bivaju izazvani od strane trećih država radi upravo svojih interesa.

## **1. Teorijska osnova rada**

Na osnovu rezultata brojnih istraživanja iz oblasti međunarodnog prava, međunarodnih odnosa, diplomatije, međunarodne politike razumno i opravdano se postavlja pitanje da li se unilateralne intervencije zaista poduzimaju u okviru međunarodnog prava kao svojevrsna „nametnuta pravda“ u cilju zaštite ljudskih prava civilnog stanovništva područja zahvaćenog konfliktom (sprečavanje masovnog kršenja ljudskih prava) ili se ona vrši izvan okvira međunarodnog prava? Da li se unilateralne intervencije koriste kao alati pod krinkom poštovanja normi međunarodnog prava, dok je to u suštini sredstvo međunarodne zajednice, tačnije velikih sila za ostvarivanje njihovih vlastitih ciljeva političke, vojne ili ekonomske prirode? Zavisno od toga u kojim državama dolazi do intervencije i koje države glasaju za intervenciju u Vijeću sigurnosti, govori da se kroz dosadašnju historiju ne može zaključiti da su one zaista izvođene u okviru međunarodnog prava u cilju zaštite civilnog stanovništva pogođeno oružanim sukobom, te da uprkos tome što su često moralno opravdane, nisu i zakonite (legitimne).

Kršenje ljudskih prava su često praćena ratnim zločinima, zločinima protiv čovječnosti, povredama zakona u običaja rata i teškim kršenjima Ženevskih konvencija čak i izvršenjem najtežeg zločina genocida. Stoga su i same unilateralne intervencije praćene raznim kontraverzama pravnim posebno, ali i političkim.

U teškim situacijama međunarodna zajednica je prinuđena da poziva UN da pomognu i intervenišu u sprečavanju ljudskih patnji i pružanju pomoći civilnom stanovništvu, no da li

su intervencije legitimne i da li se vrše kao ultima ratio i dozvoljeno sredstvo često ostaje upitno, budući da su zakonite intervencije jedino one koje odobri Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija za što mora biti postignut konsenzus, uključujući dakle, stalne članice, što se često čini „nemogućom misijom“.

## **1. Metodološki okvir rada**

### **1.1. Problem istraživanja**

Problem ovog istraživanja jeste odnos međunarodnog prava i unilateralne intervencije, odnosno politike „unilateralnih intervencija“ u (političko – pravnom) okviru međunarodnog prava.

Međunarodna oružana intervencija jedan od najvažnijih – a svakako najosjetljivijih-segmenata ukupne globalne politike međunarodne zajednice, pa je i ovaj rad, među ostalim inspirisan i nakanom da se istraži fenomen unilateralne intervencije kao čina protivno međunarodnom pravu.

Ujedinjene nacije (u daljem tekstu: UN) su nastale nakon Drugog svjetskog rata, kao „nasljednik“(pravni sljedbenik) propale Lige naroda, koja je u suštini trebala donijeti mir i sigurnost u svijetu. Ujedinjene nacije posredstvom svojih organa, prije svega Vijeća sigurnosti, brine o očuvanju i ponovnom uspostavljanju mira u svijetu, kao i sprečavanje povrede mira.

Posljedice koje izazovu ratna žarišta ne ostavljaju samo na pojedincima, već na cjelokupno društvo, ali i međunarodnoj zajednici.

Svjetske vlade često zarad svojih interesa, nerijetko krše pravila i norme međunarodnog prava, krivo smatrajući da je njihova politička moć neograničena i da na taj način mogu zadovoljavati sopstvene interese posredstvom unilateralnih intervencija koje žele predstaviti legalnim i legitimnim što one nisu. Državna suverenost je posebno osjetljivo pitanje koje se postavlja kod bilo kakvih međunarodnih intervencija, a posebno kod unilateralnih intervencija, jer mješanje u upravljanje državom, grubo kršenje suvereniteta i povreda ljudskih prava su pojave koje treba izbjegavati, odnosno, ako to nije moguće, svesti na minimum.



Prije bilo kakve intervencije izuzetno je važno da se u svakom segmentu života i funkcionisanju države, istraži područje zahvaćeno konfliktom, prikupe informacije, pošalje misija nepristrasnih posmatrača, pa tek onda utvrdi da li će intervencija biti opravdana i u skladu sa normama međunarodnog prava, a zatim predvidi izlazna strategija (*exit strategy*), te mehanizmi postkonfliktne izgradnje institucija i održavanje mira.

## 1.2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja su tzv. humanitarne intervencije kao fenomen savremenih međunarodnih odnosa, utvrđivanje da li su u skladu sa međunarodnim pravom, a i da li su legitimno poduzete radi zaštite ljudskih prava civilnog stanovništva zahvaćenog oružanim sukobom. U tom smislu opravdano se postavlja pitanje da li sve metode i sredstva koje ima na raspolaganju međunarodna zajednica u cilju zaštite civilnog stanovništva jesu dozvoljene, ili pak su svi ti mehanizmi limitirani i smjeraju ispunjavanju sopstvenih interesa velikih imperijalnih sila, poput SAD, posredstvom (ili prećutnim odobrenjem) UN-a.

Konstantno se spominje u historiji UN-a da SAD, kao država koja daje najveći doprinos budžetu UN-u često je ne plaćanjem svojih doprinosa pokušavala (i često uspijevala) da ostvari pritisak kako na samu organizaciju, tako i na ostale države članice, što je prouzrokovalo dalje probleme – nedostatak novca u budžetu UN-a.<sup>3</sup>

UN su međunarodna organizacija jaka i djelotvorna onoliko koliko joj članice dozvole, odnosno koliko zajednički definirana volja i spremnost članica (posebno velikih sila) zaista može uticati na rješavanje problema u svijetu, osobito na pitanje očuvanje mira i sprečavanja prijetnji miru.

---

<sup>3</sup> Ćurak N., Turčalo S., *Hrestomatija*, Fakultet političkih nauka, 2008., str. 78.

### 1.3. Kategorijalno – pojmovni sistem

Ključni pojmovi *istraživačkog djela* master teze izvode se iz naslova teme, odnosno problema: *Međunarodno pravo i unilateralne intervencije*, a iz kojeg se razvijaju i otvaraju dodatni pojmovi koji objašnjavaju tok istraživanja.

*Anarhija* – nedostatak formalnog pravnog poretka; također i društveni kontekst u kojem legitimni politički autoritet ne postoji.<sup>4</sup>

*Bosna i Hercegovina* - je država koja se nalazi na jugo – istočnom djelu Evrope, odnosno sjevero – zapadu Balkanskog poluotoka. Graniči sa Hrvatskom, Srbijom i Crnom Gorom. Glavni grad je Sarajevo. Nezavisnost je stekla 01. marta 1992. godine. Daytonskim sporazumom BiH je potvrđena kao samostalna i nezavisna država, sa pomenutim granicama, čije je unutrašnje uređenje čine dva entiteta: Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska i jedan distrikt Brčko distrikt Bosne i Hercegovine.<sup>5</sup>

*Demokratija* – politički režim u kome vlada narod tj. njegova većina, odnosno vladajuća klasa koja ima za većinu. To znači da narod ima svoju političku volju i da država svojom organizacijom tako vezana za narod da ostvaruje njegovu volju. Volja naroda je suštinski element demokratije. Demokratska organizacija države je njen spoljni element, koji služi onom prvom, suštinskom. Volja naroda je jedna društveno – politička činjenica, dio društvene stvarnosti, a nikako manifestacija državne organizacije. Za demokratiju je bitno da postoji čvrsta veza naroda s odgovarajućim političkim organima pod uvjetom da ovi imaju čvrst nadzor nad stručnim organima tako da oni izvršavaju njihovu volju. Demokratska prava u cilju ostvarivanja volje narodu jesu pravo na život, ličnu slobodu, slobodu mišljenja, obavještanja, izražavanja mišljenja, udruživanja, nauke, obrazovanja, kritike državnih organa, zbora i raspravljanja, širenja (propagande) svog mišljenja. Demokratska prava u cilju ostvarenja volje naroda obezbjeđuje da se volja naroda ostvari preko državne organizacije i sastoje se u

---

<sup>4</sup> Projekt Civitas, 2001., str. 93.

<sup>5</sup> [http://hr.wikipedia.org/wiki/Bosna\\_i\\_Hercegovina](http://hr.wikipedia.org/wiki/Bosna_i_Hercegovina) (zadnji pristup: 12.06.2022.).

omogućivanju njenog izražavanja i u povezivanju državne organizacije sa narodom, odnosno njegovom većinom. Država je tako povezana s narodom da on izražavanjem svoje volje obezbjeđuje njeno izvršenje preko države.<sup>6</sup>

*Diktatura* – u širem značenju, društveni i politički sadržaj vladavine jedne klase nad drugom, koji se sastoji prvenstveno u ugnjetavanju primjenom državne prinude i na druge načine. U užem značenju, politički oblik gdje pojedinac (diktator) ili uža grupa ljudi vrši neograničenu, apsolutnu političku vlast koju stiče obično vaninstitucionalnim putem i u vanrednim društvenim okolnostima.<sup>7</sup>

*Država* – država je osnovni i najvažniji oblik političkog organiziranja svakog klasnog društva. Država je posebnim pravom uređena organizacija vladajuće klase sa monopolizmom fizičke prinude kojim stanovništvo na određenoj teritoriji podvrgava svojoj suverenoj vlasti te tako održava odnose u interesu vladajuće klase. Elementi države: teritorija, stanovništvo i postojanje suverene javne vlasti. Državna organizacija ili državni aparat: Država je hijerarhijski ustrojeni pravom organizovan sistem organa koji raspolože monopolom za fizičku prinudu i moći stvaranja pravila ponašanja. Državni organ – dio državne organizacije, podrazumijeva jedno fizičko lice ili skup fizičkih lica, ljudi, koji stoje u posebnoj pravnoj vezi sa državnim aparatom (državna službena lica), a koji na određenoj teritoriji, povjerenim im sredstvima, vrše određeni krug poslova.<sup>8</sup>

*Genocid* – (grč. *Genos* – rod, narod, lat. *Occidare* – uništavati) Usvojena Rezolucijom 260 (III) a na sjednici Generalne Skupštine Ujedinjenih Nacija 09. decembra 1948. godine. stupanjem na snagu 12. januara 1951. godine potvrđuje da je genocid, bilo da je izvršen u vrijeme mira ili rata, zločin međunarodnog prava i obavezuje se da će ga spriječiti i kazniti. Genocidom se podrazumijeva bilo koje od sljedećih djela, počinjenih s namjerom da se potpuno ili djelimično uništi jedna nacionalna, etnička, rasna ili religiozna grupa (zaštićene grupe):

(a) ubistvo članova grupe (naroda);

---

<sup>6</sup> Abazović, D. Mirsad, *Uvod i temeljni pojmovi*, Sarajevo: Fakultet kriminalističkih nauka, 2002., str. 90.

<sup>7</sup> Ibid., str. 96.

<sup>8</sup> Ibid., str. 101.

- (b) uzrokovanje teških tjelesnih ili mentalnih povreda članovima grupe;
- (c) namjerno podvrgavanje grupe takvim životnim uslovima koji dovode do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja;
- (d) uspostavljanje mjere s namjerom sprječavanja rađanja u okviru grupe (naroda);
- (e) prinudno premještanje djece iz jedne grupe u drugu.

Sljedeća djela će biti kažnjiva:

- (a) genocid;
- (b) planiranje izvršenja genocida;
- (c) direktno i javno podsticanje na izvršenje genocida;
- (d) pokušaj genocida;
- (e) saučesništvo u genocidu.

Oblici genocida: 1. genocid

2. konspiracija

3. podsticaj

4. pokušaj

5. saučesništvo.<sup>9</sup>

*Jurisdikcija* – djelokrug (teritorija, lica, predmeti) u kome država vrši svoju vlast, odnosno pojedini državni organi, najčešće sudovi, vrše svoja ovlaštenja i nadležnosti. U međunarodnom pravu ovaj termin označava djelokrug u okviru koga pojedine vladine organizacije, odnosno nevladine organizacije ili udruženja vrše svoje nadležnosti, tj. ovlaštenja. Isto tako, ovaj termin upotrebljava se da bi se njime označila nadležnost određene vrste sudova (npr. jurisdikcija privrednih sudova) ili određena kategorija pravnih stvari koje spadaju u sudsku nadležnost (npr. krivična jurisdikcija). Pitanje jurisdikcije najčešće se postavlja prilikom raspravljanja pravnih odnosa s elementom inostranosti kada treba riješiti kojoj više od država pripada jurisdikcija u odnosnoj spornoj stvari<sup>10</sup>.

<sup>9</sup> Imamović, Mustafa, *Historija Bošnjaka*, Bošnjačka zajednica kulture Preporod, Sarajevo, 1997., str. 23.

<sup>10</sup> Abazović, D. Mirsad, *Uvod i temeljni pojmovi*, Sarajevo: Fakultet kriminalističkih nauka, 2002., str. 166.

*Kriza* – poremećaj, teško stanje u nekom prirodnom, društvenom, životnom ili misaonom procesu, koje prate zastoje u razvoju, regresija i oskudica. Politička kriza javlja se kao posljedica gubitka legitimiteta političke vlasti, ili zbog prekida vladajuće koalicije, čime izvršena vlast gubi parlamentarnu podršku, a nastalo stanje se očituje kao parlamentarna kriza. Politička, odnosno parlamentarna kriza može se riješiti demokratskim, prijevremenim izborima, ali i na nedemokratski način – revolucijom, vojnim pučem, odnosno raspuštanjem parlamenta i izvođenjem diktature.<sup>11</sup>

*Međunarodno humanitarno pravo* – (*International Humanitarian Law* – IHL) čine one međunarodne konvencije (ugovori) odn. pravila koja tertiraju poboljšanja sudbine žrtava rata a čiji je smisao humanizacija rata uopće. To su prije svega, odredbe međunarodnog ugovornog prava, preciznije odredbe tzv. *Haškog i Ženevskog prava*.<sup>12</sup>

IHL - obuhvata skup principa, običaja i pravila koja danas obavezuje države, na unutarnjem i međunarodnom planu, da stalno vode računa o ljudskim vrijednostima i poštovanju čovjekove ličnosti, a svrha im je da se u svako doba i u svim prilikama postigne humano postupanje sa čovjekom i da se zaštite i očuvaju elementarna prava i dostojanstvo ljudskog bića kao takvog<sup>13</sup>. Ono štiti određene kategorije lica u oružanom sukobu (civile, ratne zarobljenike i dr.) i ograničava sredstva i metode ratovanja, dakle humanizira rat. Zbog toga se termin *Međunarodno ratno pravo* preobrazio u *Međunarodno humanitarno pravo* – upravo zbog intencije ove grane prava da „humanizira rat“ odn. oružani sukob kao duboko nehumano i socio – patološku pojavu koja, nažalost, postoji od postanka Svijeta.

Pridjev „humanitaran“ – vodi porijeklo od latinske riječi „*humanus*“ koja u prevodu na naš jezik znači čovječanski, plemenit, čovjekoljubiv, uljudan. Kada je u pitanju humanitarna intervencija atribut „humanitarna“ se ne odnosi na opis mjera i sredstava koje se preduzimaju. S obzirom da se radi o upotrebi oružane sile, te mjere i sredstva su po svojoj prirodi svakako

---

<sup>11</sup>Abazović, D. Mirsad, *Uvod i temeljni pojmovi*, Sarajevo: Fakultet kiminalističkih nauka, 2002. str. 180.

<sup>12</sup> Seizović, Zarije, *Međunarodno humanitarno pravo*, Sarajevo, 2016. str. 49.

<sup>13</sup>Abazović, D. Mirsad, *Uvod i temeljni pojmovi*, Sarajevo: Fakultet kiminalističkih nauka, 2002. str. 149.

nehumani. Upotreba ovog atributa ima pokriće u motivima koji pokreću intervenciju, a to je sprečavanje ili zaustavljanje ozbiljnih ili masovnih povreda ljudskih prava.<sup>14</sup>

*Intervencija* – ( lat. *intervenire* – doći među...stat na put, mješati se u što, posredovati) u međunarodnim odnosima, jednostrano mješanje jedne ili više država u poslove druge države (politička, propagandna, subverzivna, oružana, ekonomska, diplomatska intervencija), naprimjer politička i oružana intervencija bivšeg SSSR-a i nekih zemalja članica bivšeg Varšavskog pakta na bivšu ČSSR 1968. godine (v. oružana ili vojna intervencija). Slično tome svaki neuobičajeni zahvat u drugim oblastima života imenuje se kao intervencija, npr. intervencija države u privredi, hiruška ili pravna intervencija i sl.<sup>15</sup>

*Legalitet* – legalnost, zakonitost, odnosno djelovanje u skladu sa zakonom. Temeljne pretpostavke načela legaliteta su demokratski donesen ustav i zakoni koji jednako primjenjuju na sve građane. Načelo legaliteta osnova je ustroja i djelovanje pravne države i njene triobe vlasti na međusobno neovisne: izvršnu, zakonodavnu i sudsku vlast. Prema načelu legaliteta svi se postupci vlasti moraju zasnivati na zakonu i u okviru ograničenja što ga postavlja zakon pa se i sve obaveze i dužnosti građana mogu utvrditi isključivo zakonom.<sup>16</sup>

*Legitimitet* – za razliku od načela legaliteta, u kojem težište stavlja na poštivanje zakona, načelo legitimiteta označava pravovaljanost političke vlasti ili poretka, odnosno priznanje, opravdanje ili prihvatanje određene vlasti kao valjane i zakonski neupitne. Legitimitet političkog poretka zasniva se na konsenzusu građana koji političku vlast prihvataju, ne iz navike, straha ili vlastitog interesa, već na temelju uvjerenja u njezinu pravovaljanost i opravdanost. Ostvarivanje ovog načela zavisi od prihvatljivosti odnosno ubjeđenja građana o tome da li su određene institucije opravdane (legitimne) da li su zakonite ne samo u smislu poštivanja zakona određene vlasti, već i u jednom „višem smislu“ vrijednosti (filozofske, političke, etičke i druge). U savremenosti legitimitet se najčešće svodi na pozitivne stavove jednog mnijenja prema institucijama vlasti i vladajućem sloju.<sup>17</sup>

---

<sup>14</sup> Vujaklija, *Leksikon stranih riječi i izraza*, 1961., str. 1073.

<sup>15</sup> Beridan I., Tomić M. I., Kreso M., *Leksikon sigurnosti*, Sarajevo, 2001., str. 149.

<sup>16</sup> Abazović, D. Mirsad, *Uvod i temeljni pojmovi*, Sarajevo: Fakultet kriminalističkih nauka, 2002., str. 182.

<sup>17</sup>Ibid., str. 182.

*Ljudska prava* – su prava koja uživa svaki pojedinac, nezavisno od volje države, te ih ona ne može uskratiti ili ih oduzeti; u osnovna ljudska prava se najčešće ubrajaju: pravo na život, zabrana mučenja i drugih nečovječnih ili ponižavajućih postupaka, sloboda ličnosti, duhovne slobode, sloboda izražavanja kao i prava na pravnu sigurnost i pravedno postupanje; većina ovih prava garantovana je međunarodnim ugovorima<sup>18</sup>.

*Humanitarna intervencija* – humanitarna intervencija je prijetnja ili upotreba sile od strane jedne države, grupe država ili međunarodne organizacije primarno u svrhu zaštite građana države u kojoj se intervenira od masovnih kršenja međunarodno priznatih ljudskih prava<sup>19</sup>. Antonim ovog pojma je *unilateralna intervencija* – moralno, ali ne i pravno dozvoljena intervencija.

*Međunarodno oružani sukob* – označava situacije upotrebe oružanih snaga između država ili između države i naroda koji se bori za ostvarenje prava na samoopredeljenje; ovim pojmom su obuhvaćene tri situacije: prvo, svaka nesaglasnost koja dovodi do upotrebe organizovanih oružanih snaga dvaju ili više suprostavljenih država, drugo, kada jedna država okupira dio ili cjelu teritoriju druge države, čak i kad ne postoji oružani otpor toj okupaciji, treće, sukobi u kojima se narod bori za ostvarivanje prava na samoopredeljenje protiv kolonijalnih režima rasističkih režima i sl.<sup>20</sup>

*Međunarodne organizacije* – međunarodne organizacije su subjekti organizirane suradnje zasnovane na ugovoru koje mogu posjedovati vlastiti pravni subjektivitet, a može im se priznati i međunarodni pravni subjektivitet. Međunarodne organizacije, u pravilu, osnivaju države sklapanjem međunarodnih ugovora. Iako su, države članice međunarodnih organizacija, one nisu čisti skup država članica, već su one zasebne institucije koje imaju svoja tijela, službenike, administrativni aparat, a imaju i relativnu samostalnost u odnosu na članice. Međunarodne organizacije, kao što su UN, specijalizirane ustanove te brojne druge univerzalne i regionalne organizacije izraz su nužne suradnje u međunarodnoj zajednici. Međunarodne

---

<sup>18</sup> Knežević, Predić, *Ogled o Međunarodnom humanitarnom pravu*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2007., str. 20.

<sup>19</sup> Seizović, Zarije, *Međunarodno humanitarno pravo*, Sarajevo, 2016., str. 95.

<sup>20</sup> Knežević Predić, *Ogled o Međunarodnom humanitarnom pravu*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2007. str. 16.

organizacije osnivaju se određenom svrhom, koja može biti usmjerena na rješavanje određenih problema i pitanja kroz institucionalnu suradnju.<sup>21</sup>

*Međunarodna zajednica* – u najopćenitijem smislu odnosi se na globalni splet političkih, gospodarskih, pravnih i društvenih veza i odnosa među pojedincima, institucijama i državama u svijetu. Sadržaj pojma nije u potpunosti određen dijelom zbog neriješenog pitanja lojalnosti takvoj zajednici, a dijelom i zbog postojanja suprotstavljenih interesa, sukoba i neujednačenog razvoja, zbog čega mnogi autori osporavaju upotrebu tog pojma.<sup>22</sup>

*Mir* – stanje u odnosima države u kojima nema prinude. Rješavanje sukoba i sporova, kao i prilagođavanje nastalim promjenama, postiže se na neprinudan način. U širem smislu, mir je odsustvo oštrih konflikata i violetnog ponašanja u društvu („socijalni mir“). Mir se dugo definirao negativno, kao i odsustvo rata. Tek oko polovine 20. stoljeća mir je, za razliku od sukoba i rata, postao predmet obilnijeg u dubljem proučavanja te se stvorila i posebna naučna disciplina, koja se – u zavisnosti od sredine – počela nazivati „istraživanje mira“, „polemologija“ ili „irenologija“.<sup>23</sup>

*Mirovne operacije* – su operacije Ujedinjenih nacija koje imaju za cilj održavanje ili ponovno uspostavljanje međunarodnog mira i sigurnosti u područjima zahvaćenim sukobom; mirovne operacije se u načelu dijele na operacije za održavanje mira i operacije za nametanje mira. Operacije za održavanje mira imaju za cilj da razdvoje strane u sukobu i očuvaju *status quo*; operacije nametanje mira koje se preduzimaju u poslojeratnom periodu usmjerene su na postizanje određenog rješenja sukoba, što ponekad dovodi u pitanje neutralnost kao princip djelovanja; njihovo sprovođenje ne zahtjeva pristanak strana u sukobu, a pravo na upotrebu sile prošireno je tako da obuhvati obezbjeđenje sprovođenja mandata misije.<sup>24</sup>

*Nemeđunarodni oružani sukob* –(unutrašnji sukob, građanski rat) nastaje onda kada na teritoriji jedne države dođe do upotrebe oružanih snaga vlade protiv pobunjenog dijela oružanih snaga ili protiv neke druge organizovane oružane grupe ili ako se sukobljavaju različite

---

<sup>21</sup>Ibid., str.14.

<sup>22</sup>Abazović, D. Mirsad, *Uvod i temeljni pojmovi*, Sarajevo: Fakultet kiminalističkih nauka, 2002., str. 191.

<sup>23</sup>Ibid., str. 192.

<sup>24</sup>Knežević Predić, *Ogled o Međunarodnom humanitarnom pravu*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2007., str. 19.



organizovane grupe, bez učešća vladinih oružanih snaga; u svakoj od ovih situacija primjenjuje se član 3. zajednički za sve četiri Ženevske konvencije; ukoliko je država na čijoj teritoriji se odvija sukob prihvatila Dopunski protokol II i ako organizovane oružane grupe protiv kojih se bore vladine oružane snage ispunjavaju određene uslove.<sup>25</sup>

*Oružani sukob* – je situacija koju karakteriše upotreba organizovanih oružanih snaga dvaju ili više strana u sukobu; obzirom na to da ko su te strane u sukobu razlikujemo dvije vrste oružanih sukoba: međunarodne i nemeđunarodne oružane sukobe.<sup>26</sup>

*Ratni zločin* – obuhvataju akte koje su Ženevske konvencije i Dopunski protokol i definisali kao teške povrede i akte koji su statutom međunarodnih krivičnih sudova i nacionalnim krivičnim zakonodavstvom inkriminirani kao ratni zločini (genocid, povrede zakona i običaja rata, zločini protiv čovječnosti, teške povrede Ženevskih konvencija i od 1998. godine agresija za koju je predviđena krivično – pravna odgovornost pojedinca) Statut Međunarodnog krivičnog suda ubraja u ratne zločine, između ostalog i akte bilo da su počinjeni u međunarodnom ili nemeđunarodnom oružanom sukobu.<sup>27</sup>

*Ujedinjene nacije* – su univerzalna međunarodna međudržavna organizacija čiji su osnovni ciljevi: održavanje međunarodnog mira i sigurnosti ( ključnu ulogu u ispunjavanju ovog cilja ima Vijeće sigurnosti koji u situacijama prijetnje mira, povrede mira ili agresije ima ovlaštenje za sprovođenje prinudnih mjera, uključujući i upotrebe sile), razvijanja prijateljskih odnosa između država, ostvarivanje međunarodne saradnje u rješavanju međunarodnih ekonomskih, socijalnih, kulturnih i humanitarnih problema, promociji poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao i uspostavljanje centra u kome bi harmonizovali aktivnosti država u skladu sa pomenutim ciljevima. Ujedinjene nacije su osnovane 24. oktobra 1945. godine kada je stupila na snagu Povelja UN-a. Povelja predviđa šest glavnih organa UN-a, a to su: Generalna

---

<sup>25</sup> Knežević Pretić, *Ogled o Međunarodnom humanitarnom pravu*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2007., str. 20.

<sup>26</sup> Ibid., str. 24.

<sup>27</sup> Ibid., str. 29.

skupština, Vijeće sigurnosti, Međunarodni sud prava, Ekonomsko i socijalno vijeće, Sekreterijat i Starateljsko vijeće.<sup>28</sup>

## 2. Ciljevi istraživanja

### 2.1. Društveni ciljevi istraživanja

Rezultati ovog istraživanja mogli bi se koristiti za iniciranje daljih politoloških, sigurnosnih pa i pravnih istraživanja, jer koncept unilateralnih intervencija i njihovog izvođenja u državama pogođenim oružanim sukobom nije toliko znan da bi mogao biti podoban za razumjevanje najšire javnosti. Naime, kad jedna velika sila uloži veto na odluku izvođenja intervencije, izvođenje takve intervencije postaje legitimno – preciznije, ako se izvede, ta intervencija *nije međunarodna oružana intervencija* nego je to nezakonita unilateralna intervencija. U dosadašnjoj modernoj igri „policajca i čuvara snaga“<sup>29</sup> pokušavala i najčešće zadovoljavale svoj političko – pragmatični cilj – svoj sopstveni interes, najčešće ekonomski, ali i geopolitički i vojni. S obzirom na nedostatak pravnih, ispravnih i pravno utemeljenih informacija plasiranih javnosti ovim istraživanjem se želi podići društvena svijest, posebno svijest članova bh društva kao društva postkonfliktne države o značaju intervencija, njihovom legalitetu i legitimitetu, njihovim zlupotrebama i njihovim posljedicama.

## 3. Sistem hipoteza

### 3.1. Generalna hipoteza

„Unilateralna intervencija u savremenim međunarodnim odnosima predstavlja sredstvo i način zadovoljavanja partikularnih geopolitičkih i ekonomskih odnosa velikih sila i kao takva predstavlja akciju koja se poduzima protivno pravilima međunarodnog prava.“

---

<sup>28</sup> Ibid., str. 32.

<sup>29</sup> Ma koliko tzv. *Koalicione snage* država imale u svom sastavu, međunarodna vojna intervencija koju izvede je protivna međunarodnom pravu i predstavlja njegovu povredu ako nije prethodno o tome pozitivno odlučilo (odobrilo intervenciju) Vijeće sigurnosti UN-a.

### 3.2. Razrađujuće hipoteze

- Konsenzus u Vijeću sigurnosti UN „temelj“ je legitimnim vojnim intervencijama;
- Uticaj velikih sila (najčešće SAD) vođenih sopstvenim interesima u izvođenju intervencija često biva zamagljen predstavljenjem unilateralne intervencije kao zakonite, što se pravda moralnim razlozima, sprečavanjem kršenja ljudskih prava, te stvaranjem osnova za demokratsku tranziciju države u kojoj se interveniše;
- Nesposobnost UN-a da više utiče na države, odnosno da više utiče na njihovo vanjsko – političku praksu u smislu prevencije masovnih kršenja ljudskih prava.

### 3.3. Sistem varijabli

Varijable su eksplicitno saopštene kroz hipoteze. Njihova je zavisnost, odnosno nezavisnost usloveljena datom hipotezom, s tim da se u tekstu koriste oni podaci koji su relevantni i aplikabilni za datu temu /problem. Što se tiče vremenskih varijacija u radu (će) se koristiti isključivo one činjenice koje su validne u vremenu u kojem nastaje ovaj rad.

### 3.4. Sistem indikatora

Za sve razrađujuće hipoteze kao indikatori su korišteni pisani materijal iz: domaćeg zakonodavstva, međunarodnih konvencija i dr. dokumenata, domaćih i međunarodnih izvještaja, rezolucija i drugih dokumenata UN, naučnih i stručnih radova, historijske literature, novinskih i internetskih članaka i stranica.

#### 4. Metode istraživanja

Metodološki pristup istraživanju predložene teme bit će multidisciplinarnan, što uvjetuje karakter same teme. Od osnovnih metoda politikologije bit će korištene analiza sadržaja, analitičke metode, sintetičke metode (sinteza, konkretizacija, generalizacija), historijska metoda, induktivna metoda i komparativna metoda.

*Analitička metoda* će biti korištena radi analiziranja intervencija u okviru Vijeća sigurnosti poduzetih krajem XX stoljeća i početkom XXI stoljeća. U okviru ovog primjenit ćemo funkcionalno – strukturalnu analizu, komparativnu, deskriptivnu i eksplikativnu analizu.

*Historijska metoda* biće upotrebljena prilikom objašnjavanja institucija, te njihovih organa, odnosno ustrojstva te funkcioniranja međunarodnih organizacija kroz historiju, a koje su prema međunarodnom pravu bile ovlaštene donositi odluke o međunarodnim intervencijama.

*Komparativnom metodom* će se utvrditi razlike između međunarodnih vojnih, humanitarnih i unilateralnih intervencija, te opsežnosti izvođenja pojedinih intervencija, kao i posljedica koje intervencije pridonose radi osiguranja mira i sigurnosti.

*Induktivnom metodom* će se izvesti opće značajke unilateralnih intervencija, dok će *deduktivna metoda* polaziti od činjenice da iza svake intervencije postoji skrivena politika (Hidden Agenda) te će se navesti i opisati konkretne i pojedinačne kao i kolektivne međunarodne aktere i njihove uloge u unilateralnim intervencijama.

#### 5. Društvena opravdanost istraživanja

Koncept međunarodne oružane vojne intervencije je i društvena realnost Bosne i Hercegovine, odnosno svih njenih stanovnika. Kao postkonfliktna država, koja je u recentnoj historiji bila zaraćena strana u oružanom sukobu koji je vođen na njenoj teritoriji, najmanje što treba je stvaranje pogodnog tla za izbijanje novog konflikta. Ovo istraživanje bi omogućilo upoznavanje bolje ove pojave, ali i podstaći svijet društva naučnom eksplikacijom pojave oružane vojne intervencije kao instrument rješavanja konflikta.

## 6. Vremensko (i prostorno) određivanje predmeta istraživanja

### 6.1. Vremensko određivanje predmeta istraživanja

Prilikom prikupljanja podataka, te analiziranje i klasificiranja istih u svrsi izrade istraživačkog rada, odnosno izrade master teze obuhvaćen je period od početka dvadesetog stoljeća pa do 2022. godine, tačnije završetka ovog rada.

### 6.2. Prostorno određivanje predmeta istraživanja

Prostorno određivanje predmeta istraživanja uključuje prostor ukupnog teritorija Bosne i Hercegovine, i ostalih djelova Evrope, Sjeverne i Centralne Amerike, Azije (Bliskog Istoka) i Afrike.

# I DIO

## HUMANITARNA I UNILATERALNA INTERVENCIJA

### 1. Pojam i defenicija humanitarne i unilateralne intervencije

Iako se međunarodna humanitarna intervencija kroz historiju provlači dugo vremena, još uvijek postoji brojna neslaganja kako oko njene legalnosti, tako i oko samog značenja pojma. Mnogo tenzija u međunarodnom poretku izaziva, zbog suverenosti na jednoj strani, i zaštiti ljudskih prava na drugoj strani. Suverenost jedne države je najstarija vrijednost među državama, koja se kao takva čuva, jer su se u pojedinim slučajevima teško ostvarila, dok je poštivanje ljudskih prava u međunarodnom poretku kao zadnja vrijednost izgradila svoje mjesto, zadnje ali značajno. Ljudska prava su danas jedan od bitnijih faktora kako unutar jedne države, tako i u međunarodnom poretku.

Polazeći od činjenice da humanitarna intervencija obuhvata upotrebu sile radi zaštite ljudskih prava bez obzira jel poduzeta po odobrenju Ujedinjenih nacija ili unilateralno, pokušat ćemo definirat humanitarnu intervenciju i unilateralnu intervenciju, te značajnije razlike među njima.

#### 1.1. Humanitarna intervencija

Za početak definiranja humanitarne intervencije poslužit ćemo se NATO-ovom definicijom koja kaže da je „humanitarna intervencija prijetnja ili upotreba sile od strane jedne države, grupe država ili međunarodne organizacije primarno u svrhu zaštite građana države u kojoj se intervenira od masovnih kršenja ljudskih prava“.<sup>30</sup> Valjan pravni akt (*iustus titulus*) za humanitarnu intervenciju jeste akt – rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija koja bi trebala konstatirati da je situacija u jednoj državi takva da predstavlja prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti.

Sintagma humanitarna intervencija se sastoji od dvije riječi čije pojedinačno značenje nije lahko precizno odredit. Riječ „humanitarna“ vodi porijeklo od latinske riječi *humamus*

---

<sup>30</sup> Seizović, Zarije, *Međunarodno javno pravo – zbirka eseja*, Univerzitet u Zenici, Zenica, 2008., str. 95.

koja u prevodu znači čovječanski, plemenit, čovjekoljubiv, uljudan.<sup>31</sup> Ovaj pojam ima široko značenje i upotrebljava se kako u pravnim krugovima, dokumentima i aktima, tako i u svakodnevnom govoru. Značenje pojma humanitaran sličan je pojmu human, humanitarno, pa se sa tim najčešće upotrebljava u određenim vanrednim situacijama, kao što su ratovi, prirodne katastrofe i sl., pa otuda pojmovi poput humanitarna pomoć, humanitarna akcija, humanitarno pravo. Riječ intervencija vodi porijeklo od latinske riječi *intervenire* („doći među, stati na put, mješati se u što, posredovati) u međunarodnim odnosima, jednostrano mješanje jedne ili više država u poslove druge države (politička, propagadna, subverzivna, oružana, ekonomska, diplomatska intervencija).<sup>32</sup> Termin intervencija je bio razlog mnogih naučnih rasprava na međunarodnom polju, pa i u samim Ujedinjenim nacijama. Jedni teoretičari se zalažu da intervencija podrazumijeva „instrument spoljne politike koja se primjenjuje od strane nadmoćnije države kada njena moć ne uspijeva da pomjeri određenu državu u željenom pravcu.<sup>33</sup> Dok drugi imaju široki spektar shvatanja da „u odnosima dvije države svaki opoziv diplomate, svaki trgovinski pregovori, svako obećanje ili povlačenje ekonomske ili komercijalnih kredita predstavlja oblik intervencije“.<sup>34</sup> Ova shvatanja su puno ekstremnija u odnosu na ova prva shvatanja, pa samim tim mali broj pisaca zastupa tu tezu. Intervencija nikako ne obuhvata bilo kakvo mješanje u poslove druge države, jer čim postoji intervencija na neki način se „dira“ suverenitet države u kojoj se interveniše. Iako intervencija vrijeđa suverenitet jedne države, jako bitno je naglasiti, da intervencija može bit legalna i nelegalna, zavisno od činjenice da li je intervenciju autoriziralo Vijeće sigurnosti UN.

Doktrinu humanitarne intervencije koju je izložio Hugo Grotius u XVII stoljeću dozvoljavala je upotrebu sile jedne ili više država radi zaustavljanja zlostavljanja koje neka država vrši prema svojim građanima, pod uvjetom da se radi o tako rasprostranjenom i brutalnom zlostavljanju koje vrijeđa svijest zajednice naroda.

---

<sup>31</sup> Vujaklija M., *Leksikon stranih reči izraza*, Beograd, 1961., str. 1073.

<sup>32</sup> Beridan I., Tomić Ivo M., Kreso M., *Leksikon sigurnosti*, Sarajevo, 2001., str. 149.

<sup>33</sup> Otte T. G., *Military Intervention: From Gunboat to Humanitarian Intervention*, Aldershot-Singapore-Sydney, 1995., str. 5., u: Nebojša R., *Humanitarna intervencija u međunarodnom javnom pravu* (doktorska disertacija), Niš, 2008., str. 15.

<sup>34</sup> Friedmann W., *Intervention and International Law*, in L. Jaquet (ed): *Intervention in International Politics*, The Hague, 1971., str. 52., u: Nebojša R., *Humanitarna intervencija u međunarodnom javnom pravu* (doktorska disertacija), Niš, 2008., str. 16.

Kroz historiju su se dešavali razni događaji koji su doprinjeli razvoju humanitarne intervencije, kao to da Povelja UN-a jasno zabranjuje korištenje sile i prijetnju silom, pa ipak pitanje humanitarne intervencije i nadalje donosi brojne polemike.

Danski Institut za međunarodne poslove (*Danish Institute of International Affairs*) ističe da je humanitarna intervencija „prisilna akcija jedne države, uključujući i upotrebu oružane sile u drugoj državi, bez privole njene vlade, sa ili bez autorizacije Vijeća sigurnosti UN-a, u cilju sprečavanja ili zaustavljanja masovnog kršenja ljudskih prava ili međunarodnog humanitarnog prava.<sup>35</sup>

Da bi se humanitarna intervencija radila mora postojati osnovni razlog, odnosno jedan od najbitnijih elemenata humanitarne intervencije, a to je povreda ljudskih prava od strane države. Ljudska prava ljudi, skupina, bi trebala bit zaštićena državnim aparatima, institucijama, bilo u oružanom sukobu ili miru. Kada izostane ta zaštita, ili pak država ugrožava ljudska prava ozbiljnim kršenjem, onda je humanitarna intervencija odgovor, bila odobrena ili neodobrena o strane UN-a.

Iz svega ovog prizilazi jedna definicija koja glasi:

„Humanitarna intervencija je prijetnja ili upotreba sile od strane države (ili više država) i međunarodnih organizacija primarno radi zaštite državljana druge, ciljane (*Target state*), od rasprostranjenog kršenja međunarodno priznatih ljudskih prava.“<sup>36</sup>

## 1.2. Unilateralna intervencija

Nasuprot humanitarnoj intervenciji unilateralna intervencija bi bila vojna intervencija bez ovlaštenja Vijeća sigurnosti UN-a. Dakle, radi se o neovlaštenoj, nelegalnoj prijetnji ili upotrebi sile. Budući da Vijeće sigurnosti je jedino ovlašteno da autorizuje prijetnju ili upotrebu sile, radi zaštite ljudskih prava, za koju bi Vijeće sigurnosti zaključilo da je neophodno, svaka intervencija mimo toga postaje nelegitima i nelegalna, bez obzira na to koliko ona bila opravdana.

---

<sup>35</sup> Danish Institute of International Affairs, *Humanitarian Intervention, Legal and Political Aspects*, 1999., u: Šimić, Goran, *Pravna misao*, časopis za pravnu teoriju i praksu, Sarajevo, broj 9-10, 2011., str. 14.

<sup>36</sup> Murphsy, D. S., *Humanitarian Intervention : The United Nations in an Envolving World Order*, University of Pennsylvania, Press, 1996., str. 11.



Kao za primjer uzet ćemo intervenciju na Kosovu 1999. godine, koja je s jedne strane moralna, ljudski opravdana, dok s druge pravno, radi nedostatka saglasnosti o provođenju intervencije od strane Vijeća sigurnosti UN-a je nelegalna i nelegitima. NATO-ova unilateralna intervencija na Kosovu, s ciljem spašavanja kosovskih Albanaca, je pitanje unilateralne intervencije podigla na viši nivo nego ikad prije u međunarodnim krugovima. Mnogi teoretičari smatraju i mnogi su pisali da intervencija na Kosovu nije legalna, ali je moralno opravdana. Opet, bolja je unilateralna intervencija od neinterveniranja, odnosno izbjegavanja intervencije, u slučaju masovnih kršenja ljudskih prava, ali ako nema autorizacije VS UN-a mi je smatramo poželjnom, otvaramo Pandorinu kutiju široke lepeze zloupotreba i prakse „dvostrukih aršina“ u primjeni normi međunarodnog prava.

Nakon unilateralne intervencije na Kosovu, mnogi teoretičari su stajali iza tvrdnje da NATO zaobilazi Vijeće sigurnosti, i samim tim krši načela Povelje koja zabranjuje upotrebu sile. Razlika između humanitarne intervencije i unilateralne intervencije, se najviše ogleda u autorizaciji od strane Vijeća sigurnosti UN-a. I jedna i druga intervencija se sprovode upotrebom sile u cilju sprečavanja masovnog kršenja ljudskih prava. Obzirom da je NATO-ova intervencija 1999. godine djelovala bez odobrenja Vijeća sigurnosti, jer su Rusija i Kina istaknule da će staviti veto na bilo koji prijedlog Rezolucije kojom bi se tražila ovlast za upotrebu sile, samim tim je unaprijed intervencija bila „osuđena“ na unilateralno djelovanje.

## 2. Prijetnja ili upotreba sile

Godine 1928. desila se prekretnica u svijetu, u međunarodnim odnosima, odnosno pitanje upotrebe sile u međunarodnim sukobima. U Parizu je potpisan Opći ugovor o odbacivanju rata kao instrumenta državne politike, koji je inače poznatiji kao Brajan – Kellogov Pakt (*General Treaty for Renunciation of War as an Instrument of National Policy – Kellogg – Briand Pact*)<sup>37</sup>. Sam ugovor sastoji se od 3 člana, u kojem su ugovorne strane svečano objavile da osuđuju upotrebu sile za rješavanje međunarodnih sukoba i odbacile ga kao instrument nacionalne (državne) politike u svojim odnosima s drugim državama; suglasile se da će sve sporove rješavati isključivo mirnim sredstvima. Pakt nije jasno definirao i precizirao neka pitanja, nije u potpunosti zabranio rat kao sredstvo rješavanja međunarodnih

---

<sup>37</sup> Imenovan je prema američkom državnom sekretaru Franku Billingsu Kelloggu i francuskom ministru inostranih poslova Aristideu Briandu. Prije izbijanja Drugog svjetskog rata, ovaj međunarodni pakt je imao 63 strane ugovornice, što je bio rekordan broj u to vrijeme.

sukoba. Upotrebljavanje sile je i dalje pravno dozvoljeno između države ugovornice i države koja nije ugovorna strana, i naravno država koje uopšte nisu bile strane ugovornice.

Povelja Ujedinjenih nacija je već postojeći zakon o upotrebi sile promjenila iz temelja, konsenzusu da države moraju ograničiti svoje oružane jednostrane akcije na individualnu i kolektivnu samoodbranu u slučaju odgovora na oružani napad. Prije usvajanja Povelje, pravo na samoodbranu nije bio ograničen na odgovor na oružani napad, a tokom godina države nisu bile spremne prihvatiti gubitak na njihovu slobodu djelovanjem nametnutim uvjetima UN-a.

Intervencija može da obuhvati niz akcija koje jedna država ili više država, ili međunarodne organizacije poduzmu, a da pri tom koriste prijetnju ili upotrebu sile. Centar tenzija u međunarodnim krugovima jesu ograničenja nametnuta od strane međunarodne zajednice u odnosu na upotrebu sile između država. To jasno stoji u Članu 2 (4) *Povelje Ujedinjenih Nacija*, koja zabranjuje državama „prijetnju ili upotrebu sile“ protiv drugih država u određenim situacijama. Shodno ovom, humanitarna intervencija koja je zasnovana na prijetnji ili upotrebi sile, direktno krši osnovno načelo Povelje.

U većini slučajeva, intervencija je zasnovana na upotrebi sile, jer su se pojedine mirovne misije pokazale kao „neuspjeh“. Mirovna misija u Kongu, je pokazala mogućnosti djelovanja UN-a, i jednim djelom uništile optimizam mirovnih misija bez prijetnje ili upotrebe sile, čime je sa Rezolucijom broj 161 Vijeća sigurnosti od februara 1961. godine mirovnim trupama po prvi put dozvoljena upotreba oružja.<sup>38</sup> Ovim odobrenjem dovelo je do toga da su i „mirovne trupe“ sa oružjem „mira“ postale jedna od konfliktnih strana u sukobu.

Ruanda, gdje je između 6. aprila i sredine jula 1994. godine ubijeno 800.000 do 1.000.000 ljudi od strane dvije ekstremističke organizacije *Interahamwe* i *Impuzamugambi*, Vijeće sigurnosti odbijalo je poslat pomoć i pojačanje. Tadašnji sekretar UN-a Kofi Anan je u više navrata zabranio akciju bilo koje vrste s obzirom da je prošlo samo par mjeseci od intervencije u Somaliji (sa kojom se UN i nije „proslavio“) tako da nisu željeli novi Mogadishu da proživljavaju.<sup>39</sup> Tako da se i pored prisustva patrola UN-a, desio genocid koji predstavlja najsvirepiji zločin tokom Ruandanskog građanskog rata.

Godine 1999. vojna NATO – ova intervencija na Kosovu je napravila važan korak u razvoju doktrine (opravdana i poželjna) unilateralne intervencije, koja je dovela do novih

---

<sup>38</sup> Ćurak N., Turčalo S., *Hrestomatija*, Sarajevo, 2008., str. 104.

<sup>39</sup> Fox, Gregory H., *Humanitarian Occupation*, Cambridge, 2008., str. 120.

rasprava o ulozi vojnih intervencija u pravnom okviru zaštite ljudskih prava. Mnogobrojne reakcije na ovu NATO-ovu upotrebu sile su bile različite. Na jednoj strani države su zastupale stav da je intervencija na Kosovu bila isključivo pravna, jer je predstavljala refleksiju u državnoj praksi novog, običajnog prava i humanitarne intervencije, dok su na drugoj strani pravnog argumenta, države poput Rusije i Kine snažno protivile ovoj tezi, da svaka humanitarna intervencija bez ovlaštenja Vijeća sigurnosti UN-a ugrožava temelj međunarodnog poretka, te krši međunarodno pravo.

### 3. Masovno kršenje ljudskih prava

Povelja UN-a, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Međunarodni pakt o građanskim pravima i Međunarodni pakt o ekonomskim i socijalnim pravima, te Fakultativni protokoli uz Pakt o građanskim i političkim pravima, kao i Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda se zasnivaju na konceptu zaštite ljudskih prava, kako u vrijeme mira, tako i u vrijeme oružanog sukoba. Evolucija međunarodnog prava ljudskih prava svoj zamah je otpočela nakon završetka Drugog svjetskog rata, usvajanjem Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida.

Međunarodno pravo ljudskih prava (*International Human Rights Law IHRL*) prema definiciji Thomasa Burgenthala jeste „pravo koje se bavi zaštitom pojedinaca i grupa od akata vlada koje krše njihova međunarodno zajamčena prava, kao i unaprjeđivanje tih prava“<sup>40</sup>. Shodno tome, razvila se i posebna grana u okviru međunarodnog (javnog) prava koja se naziva Međunarodno pravo ljudskih prava. Neovisno da li su pojedine države potpisnice određenog univerzalnog ili regionalnog sporazuma za zaštitu ljudskih prava ili ne, ova prava se štite kao sistem univerzalnih ljudskih vrijednosti i predmet su interesovanja međunarodne zajednice kao cjeline, neovisno o volji pojedine države ili država. Kada u jednoj državi nastupi situacija u kojoj se ljudska prava masovno i sistematski krše, tada problem prestaje biti unutrašnja stvar države i prerasta u univerzalni problem, kojom prilikom međunarodna zajednica postaje zainteresovana da spriječi humanitarnu katastrofu, bez obzira da li vlada države koja krši ova prava želi ili ne.

Šta zapravo predstavlja masovno kršenje ljudskih prava?! Masovno kršenje ljudskih prava nije sasvim precizno određeno. Mnoge akcije jedne države mogu se poistovjećivati sa teškim

---

<sup>40</sup> Seizović Zarije, *Međunarodno humanitarno pravo*, Sarajevo, 2016., str. 115.

kršenjem međunarodno priznatih prava koje predstavljaju međunarodni zločin (genocid, ropstvo, mučenje), mada se u većini slučajeva mogu smatrati kao teško kršenje ljudskih prava.

Međunarodno pravo ljudskih prava se gleda kao zakon koji štiti ljude protiv kršenja međunarodno priznatih ljudskih prava. Nije nužno da gubitak ljudskih prava bude nametnut od strane *de jure* vlade određene države, to stanje može proizaći i iz akcija pobunjeničkih snaga ili od zavađenih formacija unutar države koje *de facto* kontrolišu dijelove vlastite države.

Teško kršenje ljudskih prava može dovesti do prijetnje miru, kao i velikim migracijama stanovništva, ako pogledamo u historijskim primjerima država kao što su Irak (1991), Kosovo (1999), što izaziva prekograničnu posljedicu i time ugrožava stabilnost drugih država u okruženju. Mada, i teško kršenje ljudskih prava je problem međunarodne zajednice, kada je migracija stanovništva unutar države u kojoj se dešava.

Bez obzira na broj problema i posljedica koje izaziva po međunarodnu zajednicu i zemlje u okruženju, teško kršenje ljudskih prava, je dovoljan razlog da Vijeće sigurnosti poduzme prinudnu oružanu akciju jer pojam „prijetnja miru“ je dovoljno kompaktan da obuhvati sve akcije.

#### 4. Pitanje suvereniteta

*Suverenitet* (potiče od fran. riječi *souverain* – nosilac vrhovne vlasti, vladar, neograničeni, prkosnoveni vladar), najviša državna vlast; apsolutna i samostalna vlast vladara, države ili naroda nad vlastitim teritorijem; potpuna državna nezavisnost prema spoljnjim faktorima. Djeli se na unutrašnji i vanjski.<sup>41</sup> U prevodu bi značilo da suverenost jedne države podrazumijeva da vladar jedne države jedini ima vlast na toj teritoriji i niko drugi ne može imati kontrolu nad njim, da se države smatraju pravno jednakim u međunarodnim odnosima, i da nisu podložne nekom uticaju bez njihovog pristanka.

Okosnica suverenosti na kojem počiva međunarodno pravo učvršćena je Vesfalskim ugovorom iz 1648. godine, kada je nakon tridesetogodišnjeg rata ustanovljena doktrina suverene vlasti i država, te stvoren sistem nezavisnih i jednakih država kao temelj mira i poretka u Evropi.

---

<sup>41</sup> Beridan I., Tomić Ivo M., Kreso M., *Leksikon sigurnosti*, Sarajevo, 2001., str. 365.

Krajem XIX vijeka egzistirala je *doktrina apsolutne suverenosti* koja je obuhvatala potpunu zabranu mješanja u poslove druge države. Koncept apsolutne suverenosti je u međunarodnom pravu opstao i u prvoj polovini XX vijeka.

Negiranje suverenosti kao vrhovnu vlast jedne države, znači očito dirat nečiju tuđu vlast. Povelja UN-a, kao temeljni dokument savremenog međunarodnog prava u članu 2(1) nedvosmisleno ističe da OUN počiva na jednakosti svih država članica, po čemu se može zaključiti da se međunarodna zajednica pridržava historijskog načela suverenosti.

Mnoge države su kritične po pitanju suvereniteta, jer su teško došli do tog stepena, pa samo mješanje u unutarnje poslove jedne države predstavlja narušavanje koncepta suverenost, posebno za zemlje u razvoju koje su dugo godina bile pod kolonijalnim ropstvom od strane neke velike sile.

U samoj definiciji suvereniteta, koju smo već ranije naveli, smatra se da je suverenitet vlast naroda nad vlastitim teritorijem. Šta se dešava kad taj isti narod koji ima vlast nad teritorijem, državom biva lišen svih osnovnih ljudskih prava od strane iste vlasti? Da li je suverenitet za koji su se države godinama uz „pomoć naroda“ borili ipak bitniji od samog ugnjetavanja tog naroda od strane te države? Da li suverenitet treba da ide ispred osnovnih ljudskih prava? Da li jedna država široko rasprotranjenim i teškim kršenjem ljudskih prava gubi pravo na suverenitet?

*Suverenitet države* je okosnica svake intervencije koja se poduzme u cilju sprečavanja masovnog kršenja ljudskih prava unutar te države. Mnogi teoretičari smatraju da je suverenite relativan, a ne apsolutan. Ukoliko bi vlast jedne zemlje kršila ljudska prava genocidom ili etničkim čišćenjem, humanitarna intrevencija bi bila legitimna.

Bivši generalni sekretar UN Kofi Annan jer krajem devedesetih godina XX vijeka pokušao da riješi dilemu suvereniteta u odnosu na ljudska prava, pa je istaknuo da ne postoji jedna, već dvije vrste suvereniteta, da državni suverenitet mora bit u ravnoteži sa individualnim. Po njegovom mišljenju, državni suverenitet je redefinisana. Države se danas vide kao instrumenti koji stoje na usluzi svojim građanima, a ne obrnuto.<sup>42</sup>

Shodno tome, na osnovu ovih riječi na tzv. Milenijumskom zasjedanju Generalne skupštine UN-a, kanadska vlada na inicijativu ministra inostranih poslova Lojda Aksvortija (Lloyd Axworthy) formirala je međunarodnu komisiju. Međunarodna komisija za intervenciju

---

<sup>42</sup> Glušac, Luka, *Humanitarne intervencije u konceptu ljudske bezbjednosti*, BZP, 2010., str. 84.

i suverenitet (*International Commission on Intervention and State Sovereignty*) je zvanično formirana septembra 2000. godine, te decembra 2001. godine publikuje izvještaj pod nazivom „Odgovornost da se zaštiti“.

U navedenom izvještaju stoji da se novi pristup intervencijama koje se baziraju na zaštiti ljudi, mora ispunjavati četiri osnovna kriterija:

- Mora da ustanovi jasnija pravila, procedure i kriterijume za određivanje toga da li, kada i kako intervenisati.
- Mora da ustanovi legitimitet vojnih intervencija kada su one neophodne i kada svi ostali pristupi nisu dali rezultat.
- Mora da osigura to da su vojne intervencije, kada se dogode, izvedene isključivo radi konkretnog cilja, da su efikasne i da su poduzete s jasnom brigom da se minimizuju ljudske žrtve i institucionalna šteta.
- Mora da pomogne eliminisanju, kada je to moguće, uzroka konflikta i da poveća šanse za uspostavljanje dugoročnog i održivog mira. (ICISS, 2001:11).

## 5. Ciljana država (*Target state*)

U državi u kojoj je rasprostranjeno kršenje međunarodno priznatih ljudskih prava teško je odredit intervenciju kao cilj za sprečavanje istog. Mnoge stvari se dovode u pitanje, kao i zaštita ljudi koji nisu državljani ciljane države. Tamo gdje se ta pitanja ispoljavaju u velikoj mjeri, te svrha cjelokupne intervencije da zaštiti lokalno stanovništvo (npr. u toku zaštite hiljade lokalnih stanovnika, država koja intervenira također štiti i nekolicinu svojih državljana ili nekoliko državljana treće zemlje), intervencija se može nazvati humanitarnom intervencijom.

Uprkos tome, nije nužno da svaka država koja interveniše, ima cilj da pomogne i spriječi masovno kršenje ljudskih prava, biva upravo kada tvrdi da takvo kršenje ljudskih prava zaista postoji. Ne postoji uloga određene države, da interveniše u određenom području nit joj se dozvoljava razmatranje da smatra da je intervencija najbolje rješenje za takvu vrstu sukoba.

Oružana sila koja se provodi tokom interevencije, često dovodi u smrt i ljude koji su trebali tom akcijom biti zaštićeni, te se dolazi do pitanja onda koja je suština pokretanje interevencije, odnosno da li je interevencija vođena altruizmom ili radi nekog sopstvenog interesa?!

Doktrina humanitarne interevencije se bazira na zaštiti ili „spasiti“ vlastite državljane (uz mogućnost spašavanja državljana treće zemlje). Jedna takva interevencija je Izraelska operacija u Etnebeu, Uganda 1976. godine koja je bila isključivo motivisana humanitarnim interesima.<sup>43</sup>

Pod *primarnom svrhom* (u slučaju kada interevencija nadilazi potrebe za spašavanje isključivo vlastitih državljana), možemo smatrat akciju u kojoj država pokreće interevenciju, čini to da bi spasila, ne vlastite, nego državljane ciljane države, pa se u tom slučaju interevencija može upravo okarakterisati kao i humanitarna interevencija.

---

<sup>43</sup> (...) skupina palestinskih terorista povezanih sa njemačkom skupinom Baader Mainhoff 27. juna 1976. godine nakon zaustavljanja u Ateni otima zrakoplov Air Francea na letu 139 iz Izraela u Francusku. Četvero otmičara zrakoplov usmjeravaju prema Benghaziju u Libiji, gdje je u zrakoplovu ukrcano gorivo, a jedna trudnica puštena. Nakon toga oteti zrakoplov leti prema srcu Afrike i aerodrom u gradu Entebbe u Ugandi u kojoj je tada na vlasti diktator Idi Amin, gdje im se pridružuje još troje terorista. Dolaskom u Ugandu postaje očito da je otmica rezultat zajedničke suradnje palestinskog teroriste dr. Wadi Haddada iz Narodnog fronta za oslobođenje Palestine, njemačke terorističke skupine Baader Mainhoff i ugandskog diktatora Idi Amina. Nakon što je utvrđeno da je Entebbe krajnja destinacija otmičara izraelska vojska počinje radit na planu oslobađanja. Vođa akcije je brigadni general Dan Shomron, a svakako valja spomenuti da kao zapovjednici u akciji u Entebbeu sudjeluju budući premijer Ehud Barak i stariji Benjamina Netanyahua – Johanathan Netanyahu koji je u to vrijeme zapovjednik jedinice Sayeret Matkal i jedini poginuli izraelski vojnik u Entebbeu. Izraelska vlada u zasjedanju tek nakon polijetanje eskadrile daje zeleno svjetlo za početak akcije zvane „udar munje“ (kasnije preimenovane u operaciju „Jonathan“). Glas o uspjehu akcije stiže u Izrael u ranim jutarnjim satima 4. jula 1976. godine kada eskadrila stiže na aerodrom Ben Gurion u Tel Avivu gdje su dočekani slavljem okmupljenih građana. Uspjeh akcije u Entebbeu je podigao izraelski moral i uvjerenje u moć izraelske vojske, djelimično uzdrmane nakon rata 1973. godine te danas predstavlja jednu od najsmjelijih i najbolje planiranih antiterorističkih akcija svih vremena. (<https://hr.history-hub.com/sto-je-operacija-thunderbolt>, zadnji pristup: 12.06.2022).

## II DIO

### MORALNE OPRAVDANOSTI UNILATEERALNIH INTERVENCIJA

#### 1. Slučajevi intervencija

##### 1.1. Intervencija SAD u Dominkanskoj Republici

Godine 1961. su počeli nemiri u Dominkanskoj republici kada je dugogodišnji diktator *Rafael Trujillo*<sup>44</sup> ubijen. Bio je okrutan lider, ali njegov antikomunistički stav osiguravao mu je potporu SAD-a. Njegova smrt je izazvala uspon reformističke vlade, sa *Juanom Boschom*<sup>45</sup> na čelu. Premda dominkanska vojska nije podržala režim liberalne politike koji je gradio Bosch, on je svrgnut s vlasti 1963. godine. Do 1965. godine, snage koje su podržavale ponovnu uspostavu Boschovog režima, počele su napadati vojno kontrolirane vlade. U vladi Sjedinjenih Država širio se strah da je „druga Kuba“ u procesu nastajanja u Dominkanskoj Republici, ustvari, mnogi dužnosnici su sumnjali da je iza svih nemira stajao kubanski vođa Fidel Castro.

Nakon što je izbio građanski rat u Dominkanskoj Republici, došlo je do bezvlašća i nije bilo unutarnjih snaga bezbjednosti koje su mogle da održavaju javni red i mir. Životi mnogih građana su bili ugroženi. Da bi zaštitili svoje državljane, SAD su najprije iskrcale 400 svojih vojnika u Santo Domingo, glavni grad Dominkanske Republike, da bi kasnije znatno ojačale prisustvo te snage. Obzirom da su se snage SAD zadržale na teritoriji Dominkanske Republike znatno duže od predviđenog, neke države su optužile SAD da su prilikom te intervencije pored zaštite vlastitih državljanja, imale u planu, i ostvarivanje nekih širih sopstvenih ciljeva.

---

<sup>44</sup> Rafael Leónidas Trujillo Molina (rođen 24. oktobra 1891. godine, žrtva ubistva 30. maja 1961. godine), zloglasni i okrutni predsjednik Dominkanske Republike od 1930. – 1938. i ponovo od 1942. – 1952. godine. Kada mu je završen drugi mandat postao je diktator.

<sup>45</sup> Juan Bosch Gaviño (rođen 30. juna 1909. godine, umro 1. novembra 2001. godine). Bio je pisac, naučnik te je politički izabran za predsjednika Dominkanske Republike 1962. godine, ali je svrgnut s vlasti nakon manje od godinu dana vladavine. Bio je protivnik Rafaelovog diktatorskog režima. 1937. godine otišao je u egzil, a dvije godine poslije 1939. godine je osnovao ljevičarsku stranku pod nazivom Dominkanska Revolucionarska Stranka (*Partido Revolucionario Dominicano – PRD*).



## 1.2. Intervencija SAD u Panami 1989. godine

Godine 1986. samo nekoliko mjeseci prije izbijanja afere *Iran - Kontraši*<sup>46</sup> nastale su optužbe o *Manuelu Norijegi*<sup>47</sup> kao krijumčaru narkotika, peraču novca i CIA zaposlenika. Najšokantnija je, međutim bila dojava da je on djelovao kao dvostruki agent za kubanske obavještajne agencije i *samdimiste*<sup>48</sup>. Američka vlada je razbaštinila Norijegu, te je 1988. godine bio optužen od strane savezne porote u Tampu i Miamiu, za krijumčarenje droge i pranja novca.

Napetosti između Amerikanaca u zoni Panamskog kanala i Norijeginih panamskih odbrambenih snaga su sve više rasle, a diktator Norijega je 1989. godine poništio predsjedničke izbore kojim bi Guillermo Endara postao predsjednikom. George Bush je potom naredio dolazak dodatnih trupa u zonu kanala, a 16. decembra na *PDF*<sup>49</sup> barikadi je ubijen marinac koji tog dana nije bio na dužnosti. Sljedećeg dana, od strane predsjednika Busha ovlaštena je „Operacija pravedan razlog“ – „*Operation Just Cause*“, tj. Američka invazija na Panamu i svrgavanje Norijege s vlasti.

Krajem 1989. godine, 20. decembra, oko 10 hiljada američkih vojnika je izvršilo invaziju na Panamu, gdje su naišli na otpor *PDF*-a, koja je već 24. decembra bila slomljena, te su SAD uspostavile kontrolu nad ovom državom. Endara je postao predsjednik te je naredio „gašenje“ *PDF*-a. Invazija američkih snaga je bila pokušaj zbacivanja vlasti generala Manuela Norijege,

---

<sup>46</sup> *Afera Iran – Kontraši* je bila tajna akcija koja nije bila odobrena od strane Kongresa Sjedinjenih Država. Sve je počelo 1985. godine kada je administracija predsjednika Reagana odlučila da isporučuje oružje u Iran u nadi da će na taj način osigurati puštanje američkih talaca držanih u Libanu od strane terorističke grupe Hezbollah, koja je bila odana iranskom vođi, Ajatolahu Homeiniju. SAD su uzele milione dolara od prodaje oružja Iranu te je tim novcem finansirala desničarsku grupu Kontraša u Nikaragvi. Kontraši su bili naoružani protivnici nikaragvanskih sandinista, te su sve svoje snage usmjeravali na slamanje diktatorskog režima Anastasia Somoze Debayle te slamanje njihovog režima nakon 43 godine vladavine.

<sup>47</sup> Manuel Norijega (*Manuel Noriega*) je bio vojni vladar Paname koji je vodio korumpiranu marionetsku vladu. Godine 1983. objedinio je oružane snage u Panamske Odbrambene snage, promovirao se u čin generala i postao, *de facto*, vođa Paname. Godine 1989., Norijega je otkazao predsjedničke izbore i pokušao zavladatai kroz marionetsku vladu. Nakon vojnog udara protiv Norijege koji nije uspio, Sjedinjene Države su napale Panamu, a Norijega se konačno predao u januaru 1990. godine.

<sup>48</sup> *Sandinisti*- pripadnici nikaragvanske Sandinističke fronte za nacionalna oslobođenja (FSLN), nazvane po A.C. Sandinu i osnovane 1962. protiv diktature predsjednika A. *Somoze Debaylea*. Uz veliku potporu radnika, seljaka, srednjih slojeva i Katoličke crkve, uspjeli su 1979. godine otjerati Smozu i uspostaviti široku koalicijsku vlast.

<sup>49</sup> Panamske Odbrambene snage (*Fuerzas de Defensa de Panama ili Fuerzas de Defensa Panameñas*) bile su nacionalne odbrambene snage u Panami. Manuel Norijega, panamski diktator, bio je glavni zapovjednik *PDF*-a. On je imao punu kontrolu nad *PDF*-om i koristio ih je kao svoju privatnu policiju. ([https://upwikihr.top/wiki/History\\_of\\_Panama\\_\(1977%E2%80%93present\)zadnji](https://upwikihr.top/wiki/History_of_Panama_(1977%E2%80%93present)zadnji) pristup 12.06.2022.

koji je tom prilikom uhapšen i odveden u SAD radi suđenja zbog trgovine drogom, a u Panami uspostavljena nova vlada.

Američki zvaničnici su isticali više razloga za pomenutu invaziju, ali su kao vodeći iznosili zaštitu američkih državljana u Panami.

### 1.3. Intervencija SAD u Libanu 1958. godine

Libanonska kriza 1958. godine je bila politička kriza prouzrokovana političkim i vjerskim napetostima u zemlji. Tenzije sa Egiptom eskalirale su 1956. godine, kada je pro-zapadni predsjednik Camille Chaumon, kršćanin, odbio da prekine diplomatske veze sa zapadnim silama koje su, tokom Suecke krize, napale Egipat, naljutivši tako predsjednika Egipta, *Gamal Abdel Nasser*. Libanonski premijer, pripadnik sunita, Rashid Karami, podržao je Nasseru, te oformio vladu nacionalnog pomirenja nakon što je kriza 1958. godine okončana. Libanonski muslimani su primorali vladu da se pridruži tek oformljenoj Ujedinjenoj Arapskoj Republici (*United Arab Republic*) koju su činile Egipat i Sirija, dok su na drugoj strani kršćani željeli zadržati Libanon koji je usklađen sa zapadnim silama. Muslimanska pobuna i slamanje pro-zapadne vlade u Iraku, navelo je predsjednika Camilla Chamouna da se pozove na američku pomoć. Predsjednik Eisenhower odgovorio je na poziv odobravajući operaciju pod nazivom Blue Bat 15. jula 1958. godine.

Cilj operacije bio je da se ojača pro-zapadna libanonska vlada predsjednika Camilla Chamouna, protiv unutarnjih oporbi te prijetnji iz Sirije i Ujedinjene Arapske Republike. Plan je bio da se zauzme i odigra Međunarodna zračna luka u Bejrutu (*Beirut*), nekoliko kilometara južno od grada, zatim osigurala luka Bejruta i svi pristupi gradu. U operaciji je učestvovalo oko 14 hiljada ljudi, uključujući 8.509 vojnog osoblja, kontigent dvadesetčetvrte Airborne brigade (*24th Airborne Brigade*), dvadesetčetvrte pješačke divizije (*24th Infantry Division*) – (Njemačka) i 5.670 časnika i marinaca. Prisutnost ovih trupa uspješno je potisnulo opoziciju, pa su SAD povukle svoje snage 25. oktobra 1958. godine. Tokom ove intervencije jedan američki vojnik je ubijen snajperom, a trojica su umrla u nesrećama. Predsjednik Eisenhower je poslao diplomatu Roberta D. Murphya u Libanon kao svog osobnog predstavnika. Murphy je igrao značajnu ulogu u uvjeravanju predsjednika Chamouna da podnese ostavku, kao i odabiru kršćanskog generala Fuada Chebaba (*Fuad Chebab*) kao Chamounovog nasljednika.

Konvencionalnim pristupom ovoj „epizodi“ u Libanu pokazano je da intervencija zapadnih sila, tačnije Sjedinjenih Država, imala veoma malo veze sa Libanom *per se*. Veliki broj analitičara je tvrdio da su američke trupe poslone samo kao odgovor na revoluciju koja se dešavala u to vrijeme u Iraku, kako bi spriječili i osigurali da se ona ne bi proširila na cijeli region. Također su tvrdili da američka politika stavlja puno veću vrijednost na Liban kao bazu unutar koje bi ulje, skupa sa ostalim političkim interesima, mogla bit zaštićena. Nadalje tvrdi Irene L. Gendizer, da su Sjedinjene Države postale duboko uključene u unutarnje poslove Libana pružajući podršku konzervativnim oligarhijama koje su spremne surađivat sa SAD-om. Na taj način, Washington je potpirivao unutarnje krize koje su dovele do građanskog rata. Tvrdoglavi realisti neće biti izenađeni njenom tvrdnjom da je američka politika u Libanu bila vođena nacionalnim interesom, a ne brigom za libansku demokratiju. Irene je također izrazila i veliku ljutnju zbog američke politike u tom razdoblju, obzirom da je ta politika trebala biti ukorijenjena u ideji da Sjedinjene Države promoviraju demokratiju i socijalnu pravdu u Libanu, a ne u pohlepnom ostvarivanju svojih nacionalnih interesa. Ona tvrdi da Liban tada nije bio u središtu američke politike i da je bio „više sporedna stvar nego glavna atrakcija“.<sup>50</sup>

#### 1.4. NATO intervencija na Kosovu 1999. godine

24. septembra 1997. godine Međunarodna kontaktna grupa poslala je delegaciju u FR Jugoslaviju sa zadatkom da incira mirovne dijaloge sa vođstvom kosovskih Albanaca, pripremi teren za slanje međunarodnih posmatrača na čelu sa OSCE-om na Kosovo, u Sandžaku i Vojvodinu, kao i da pripremi teren za međunarodno posredovanje (medijaciju), što je trebalo rezultirati davanjem Kosovu *posebnog statusa*. U martu, 1998. godine Vijeće sigurnosti UN-a nametnulo je embargo na uvoz oružja te ekonomske i političko-diplomatske sankcije prema FR Jugoslaviji. Juna 1998. godine NATO je otpočeo svoje prisustvo u Makedoniji i Albaniji, prijeteci FR Jugoslaviji zračnim udarima. Vijeće sigurnosti je, Rezolucijom 1999, od 23. septembra, pozvalo na trenutni prekid vatre i povlačenje s terena svih vojnih i paravojnih formacija, puni pristup humanitarnih organizacija i saradnju u istrazi ratnih zločina počinjenih na Kosovu. Nakon ultimatumu koji je uspostavljen od strane NATO-a, Slobodan Milošević i specijalni izaslanik Sjedinjenih Država, Richard Holbrooke su postigli dogovor o djelimičnom

---

<sup>50</sup> Gendzier, L. Irene, *Notes From the Mainfield: United States Intervention in Lebanon and the Middle East, 1945-1958*, Book review by William B. Quandt, Council of Foreign Relations, Issue: May/June 1997.

povlačenju srpskih vojnih snaga sa Kosova i angažmanu OSCE-ove misije. Borbe između vojske Jugoslavije i Oslobodilačke armije Kosova (KLA) nisu prestajale, da bi NATO 24. marta otpočeo zračne napade na FR Jugoslaviju ciljajući vojne efektivne, s ciljem da prisili Jugoslaviju da prihvati sporazum iz *Rambouillet-a*<sup>51</sup>. Napadi su trajali 11 sedmice da bi konačno 9. juna 1999. godine Vojska Jugoslavije i NATO postigli vojno-tehnički sporazum o povlačenju Jugoslovenskih trupa sa Kosova, što je zaustavilo rat i bilo osnova za formiranje i angažman Misije UN-a na Kosovu. Veliki procenat predratnog stanovništva Kosova je bilo albanske nacionalnosti. Nakon vojne intervencije, počinje „etničko čišćenje“, ovog puta suprotnog predznaka i to na način da su povratnici Albanci, smatrajući da je NATO intervencija bila direktan znak da su zemlje zapadne alijanse njihovi (vojni) saveznici, te je počela akcija odmazde prema nevinim kosovskim Srbima i Romima. Sa tim u vezi, da „etničko čišćenje“ nije pravna kategorija i korištena od strane međunarodnih zvaničnika kao eufemizam za progone koji su se dešavali na prostoru Bosne i Hercegovine i Kosova, a koji su imali obilježja genocida.

## 2. Moralni značaj humanitarnih intervencija

U prva dva primjera intervencija može se vidjeti da su države pretežno upotrebljavale prijetnju ili upotrebu sile radi zaštite vlastitih državljanja, a te države, na čijem teritoriju se odvijale intervencije su uglavnom države u razvoju. Međutim, pored spašavanja svojih državljanja, intervencije su imale i šire ciljeve, kao naprimjer intervencija u Dominkanskoj Republici, gdje se intervencijom sprečavala anarhija ili po nekim drugim mišljenjima, sprečavanje „stvaranje druge komunističke države na američkom kontinentu“ i Panami, gdje je sporedni cilj bio odbrana demokratije, borba protiv trgovine drogom i osiguranje poštovanja *Ugovora o Panamskom kanalu*<sup>52</sup>. U takvim situacijama intervencionističke trupe ostaju znatno duže na teritoriji ciljane države od predviđenog, pa pored spašavanja vlastitih državljanja,

---

<sup>51</sup> *Rambouillet Agreement* - je ime predloženog mirovnog sporazuma između tadašnje Jugoslavije i Izaslanstva etničko albanske većine stanovnika Kosova. Predložen od strane Sjevernoatlanskog saveza (NATO) i imenovan po dvorcu *Chateau Rambouilletu*, gdje je u početku i preložen. Značaj sporazuma leži u činjenici da ga je Jugoslavija odbila prihvatiti, što je NATO iskoristio kao opravdanje za pokretanje kosovskog rata. Beogradsko odbacivanje utemeljeno je na argumentu da je ugovor sadržavao odredbe za autonomiju Kosova koji je otišao dalje od onoga što su srpske/ jugoslovenske vlade vidjele kao razumne.

<sup>52</sup> *Ugovor o Panamskom kanalu* (1977) su potpisali predsjednik Sjedinjenih Država, *Jimmy Carter* i panamski vođa *Omar Torrijos*, a sadržavao je dva dijela. Jedan dio je garantirao kraj američke kontrole nad kanalom koja bi stupila na snagu 2000. godine. Drugi dio je garantirao Panami preuzimanje rada u zoni kanala i odbrane kanala. Neutralni dio ugovora je obezbjedio Sjedinjenim Državama trajnu ovlast za odbranu kanala ukoliko bi kanal bio pod prijetnjom, a koji je služio kao neutralni vodeni prolaz.

doprinesu značajnim političkim promjenama, koje nekad rezultiraju dolaskom nove vlade na vlast.

Treći primjer intervencije u Libanu, je primjer intervencije uz pristanak države, odnosno države koja traži pomoć stranih država. Intervencija uz pristanak države ne dolazi u sukob sa načelom suverene jednakosti država jer ukoliko jedna država zatraži stranu vojnu pomoć, oružana sila se ne upotrebljava protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti države, pa je stoga, ova vrsta intervencije dopuštena sa stanovišta međunarodnog prava. Države koje su opravdale američku intervenciju u Libanu (Australija, Grčka, Pakistan, Kanada i Etiopija) isticale su da države imaju pravo da zatraže vojnu pomoć u situacijama kada je potrebno učinkovito reagovati na opasnost od agresije. Bilo bi apsurdno, izjavili su australijski predstavnici, optužiti Sjedinjene Države radi mješanja u unutrašnje poslove Libana, uzimajući u obzir da je ta intervencija provedena isključivo na zahtjev Libanske vlade.

Nasuprot ovih intervencija, gdje su intervencije bile na zahtjev države da se intervenira u istoj, te intervencija radi zaštite građana, osvrnut ćemo se na primjer intervencije za koju se sa jedne strane smatra moralno opravdana iz razloga što je spriječila daljnje kršenje ljudskih prava, dok se na drugoj strani, radi nedostatka saglasnosti za provođenje iste od strane Vijeća sigurnosti UN-a, smatra nelegalnom i nelegitimnom.

NATO intervencija na Kosovu nije bila legalna, jer je prekršila načela Povelje koja zabranjuje upotrebu sile, iako je na drugoj strani bila moralno opravdana. Nakon Kosova, mnogi teoretičari su se zalagali za stav da upravo ova, unilateralna humanitarna intervencija nije u pod zakonskim okvirima, ali pripada području moralnog izbora kojeg narodi, kao pojedinci, ponekad moraju da naprave. Ne postoji slučaj za legalizaciju humanitarne intervencije u ovakvim situacijama, kao izuzetak od opće zabrane upotrebe sile, već postoji samo trenutna situacija kao pravilo samoodbrane.

Da li je NATO intervencija na Kosovu bila legalna? *Samoovlašćenje*, što je učinio NATO savez kada je u pitanja gore navedena intervencija – jeste *per se* opasno i protivno međunarodnom pravu. Čak i onog trenutka da se zahtjev ovlašćuje prije ili poslije intervencije nije prikladan, nego da bi se ovlasti moralo dobiti prije intervencije, a ne *ex post facto*. Koliko god norme međunarodnih prava ljudskih prava opravdavale intervenciju i zalagale se za iste, svaka intervencija bez odobrenja je nezakonita, odnosno protivna pravilima međunarodnog prava.

Obzirom da je NATO djelovao bez zvaničnog odobrenja Vijeća sigurnosti, 1999. godine u martu, Rusija i Kina su istaknule da će staviti veto na bilo koji prijedlog Rezolucije kojom bi se zatražila ovlast za upotrebu sile. Pravo veta ne bi trebalo upotrebljavati u slučajevima masovnih kršenja ljudskih prava. Bez obzira na način izvršenja intervencije od strane NATO, intervencija je doprinjela u međunarodnom pravu da postavljeni ciljevi Ujedinjenih nacija se moraju proširivati, u odnosu na postanak. Čak i ako dođe trenutak da se razvije okvirni sporazum u Ujedinjenim nacijama za humanitarnu intervenciju, postavlja se pitanje da li će biti moguć konsenzus o zakonskim procedurama za odlučivanje kada su zadovoljeni svi kriteriji, odnosno kada bi se Povelja izmjenila i prilagodila humanitarnim intervencijama, problemi unilateralnih intervencija neće nestati.

### III DIO

## Pitanje neintervencije

#### 1. Načelo neintervenisanja

Načelo neintervenisanja je norma u međunarodnim odnosima i međunarodnom pravu, koja nalaže državama da se ne mješaju u unutrašnju politiku (unutrašnje stvari) druge države, na osnovu principa državnog suvereniteta i samoopredeljenja. Suština koncept neintervencije nastao je iz sistema suverenosti država uspostavljenih nakon zaključenja Vestfalskog mirovnog ugovora iz 1648. godine (*The Treaty of Westphalia*), nakon okončanja tridesetogodišnjeg rata, što je predstavljalo stvaranje pretpostavki nastajanju takvog međunarodnog poretka u kojem bi se trebale poštovati iste vrijednosti. Sklapanje Vestfalskog ugovora nije značilo samo realizaciju ideje o uspostavljanju političke ravnoteže europskih sila, već i otvaranje pitanja suvereniteta i pravne jednakosti država, kao i pitanje nemješanje jedne države u unutrašnje stvari druge države. Načelo neintervencije je dominiralo u većini međunarodnih odnosa i može se primjetiti da je bilo jedno od glavnih motiva neintervencije SAD na početku I i II svjetskog rata. Zbog ovog je *načelo neintervencije* utemeljeno u međunarodnom pravu i predstavlja jedno od centralnih načela Povelje UN-a, sa ciljem da kao ključno načelo Povelje promiče mir koji je nastao u periodu poslije II svjetskog rata i u kasnijim periodima.

Poštivanje načela neintervencije u međunarodnom pravu i međunarodnim odnosima kreira ujedno i pretpostavke za očuvanje, kako suvereniteta država, tako i međunarodnog mira i sigurnosti u svijetu. U ovom radu, načelom neintervencije se bavimo isključivo kao suprostavljenim sredstvom državnog suverenitetu i međunarodnom miru i sigurnosti, čija se praktična provedba u novije vrijeme, sve više odvija pod velom međunarodnih intervencija humanitarnog karaktera, sa ili bez odobrenja Vijeća sigurnosti UN-a.

Neintervencija predstavlja poštivanje suvereniteta države, tj. nemiješanje drugih država u njezine unutarnje politike, ekonomske, socijalne i kulturne odnose, kao i nemiješanje u unutarnje aspekte vanjskopolitičkog odlučivanja.

U vanjskopolićkom konceptu nemješanje u unutarnje stvari drugih država, načelo neintervencije je u međunarodne odnose prvi put uvedeno kroz tzv. *Monroevu doktrinu*, definiranu kao vanjsku politiku SAD-a prema stranim utjecajima na Zapadnu hemisferu i njezin odnos prema europskim državama – kolonijalnim silama. U pismu koju je James Monroe, tadašnji amerićki predsjednik, uputio amerićkom Kongresu 02.12.1823. godine, ćiji je sadržaj zbog svojih glavnih odrednica budućeg vanjskopolićkog djelovanja SAD-a stekao status doktrine, istaknuo je ćetiri glavne taćke amerićkog vanjskopolićkog odnosa do naprijed navedenih pitanja, i to:

- stav da se amerićki kontinent ne bi smjeli više kolonizirati,
- da bi bilo kakva intezivnija europska polićka kontrola u Zapadnoj hemisferi za SAD znaćilo prijetnju njezinoj vlastitoj nacionalnoj sigurnosti,
- da SAD neće intervenirati u postojećim europskim kolonijama i
- da se SAD neće uplitati u unutrašnje stvari europskih država.<sup>53</sup>

Nakon II svjetskog rata načelu neintervencije se pristupilo shodno tadašnjim novonastalim polićkim okolnostima, a prije svega zahvaljujući jaćanju svijesti o osamostaljenju država koje su se nalazile pod kolonijalnom vlašću, o jednakosti (suverenih) država u njihovim pravima i obavezama, bez obzira na njihovu velićinu i moć, te o potrebi za uređenjem takvog međunarodnog pravnog i polićkog poretka koji bi garantirao trajan mir i sigurnost u svijetu. Međutim, u posthladnoratovskom periodu moće da se uoći pojavljivanje novih oblika intervencija, a jedna od njih je i humanitarna intervencija. Ovakve vrste intervencija stavljaju načelo neintervencije u drugi plan. Sa principa savremene doktrine Međunarodnog (humanitarnog) prava, intervencija predstavlja različite oblike jednostranog, izravnog ili neizravnog djelovanja koji znaće suprostavljeni izazov načelu državnog suvereniteta, što, uostalom, potvrđuje i savremeni polićki koncept u svijetu.

Deklaracija o načelima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i saradnji između država u skladu sa Poveljom UN-a, tzv. *Deklaracija sedam načela* promiće načelo da će se „države u svojim međusobnim odnosima sudržavati od prijetnje i upotrebe sile protiv teritorijalne cjelovitosti i polićke neovisnosti bilo koje države te postupati na bilo koji

---

<sup>53</sup> Tremblay, Rodrigue, *The New American Empire: Cause and Consequences for the United States and for the World*, Haverford (PA), Infinity Publishing, 2004., str.134., u: Šimić, Goran, Pravna misao, Ćasopis za pravnu teoriju i praksu, Sarajevo, broj 9-10, 2011., str.8.



drugi način koji bi bio u suprotnosti ciljevima Ujedinjenih nacija“, kao i načelo „obaveza država u skladu Poveljom UN-a“.

Iz svega ovog možemo zaključiti da se načelo neintervencije može promatrati kao derivat triju drugih načela i to:

- načela suvereniteta kao aksiomatske karakteristike državnosti,
- načela teritorijalne cjelovitosti kao izraza uzajamnog odnosa država u pogledu njihove jurisdikcije (vrhovna vlast svake države nad svojim državljanima i područjem, kao i sposobnost održavanja odnosa sa drugim državama na način koji je reguliran međunarodnim pravom) i
- načela pravne jednakosti država (jednak status, prava i obaveze, bez obzira na njihovu veličinu, moć i bogastvo), kao centralne tačke državnog sistema i međunarodnog prava.<sup>54</sup>

## 2. Doktrina pravednog rata (*Just War*)

Hugo Grotius je doktrinu pravednog rata napisao još u 17. stoljeću, iako se ona uveliko ranije pojavljuje od međunarodnog prava u klasičnom smislu. Prvi tragovi ove tematike se pojavljuju u antičkoj Grčkoj, mada je i Rimsko pravo također poznavalo pojam *bellum justum*.

Doktrina pravednog rata je imala faktor koji se odnosio na pravila ponašanja u ratu – *jus in bello*, mada u podređenom položaju u odnosu na pitanje opravdanosti rata – *jus ad bellum*. Pitanje opravdanosti rata prethodi pitanju ponašanja u ratu, jer se uvijek radi s jedne strane o uzroku, dok s druge o posljedici.

Oružane intervencije protiv FR Jugoslavije 1999. godine i Iraka 2003. godine, ključno su uticale na oživljavanje doktrine pravednog rata u međunarodnim odnosima. Naročito intervencija NATO-a protiv Jugoslavije, koja je upotpunila koncepciju nastalu nakon završetka hladnog rata. Od kraja hladnog rata, moral igra sasvim novu igru u međunarodnim odnosima,

---

<sup>54</sup> Vukadin, D., *Načelo neintervencije i humanitarni karakter primjene sile (intervencija) u međunarodnim odnosima*, Pravna misao, Časopis za pravnu teoriju i praksu, broj 9, 2011., str. 11.

ponajviše jačanjem međunarodne pravde, kao i sistemskom pozivanju na moral, tako da su UN zvanično mogle da odigraju ulogu koju su predvidjeli sopstvenom Poveljom koja se do tada zbog bipolarne strukture svijeta nije primjenjivala na adekvatan metod.

Doktrina pravednog rata je još uvijek potrebna zbog same prirode međunarodnog pravnog poretka, koji, nedovoljno efikasan, ne može odgovoriti na sve probleme sigurnosnog aspekta. Međutim, međunarodno pravo mira i sigurnosti, kako je precizirano Poveljom UN, predstavlja dovoljno izgrađenu koncepciju da bi svaki pojedinačni slučaj mogao biti legalno riješen shodno doktrini pravednog rata. Da bi doktrina pravednog rata pokazala se efikasnom nije nužno reformisati rad Vijeća sigurnosti, već je dovoljno da države kao glavni međunarodni akteri pokažu spremnost i volju da se iskreno vode upravo doktrinom rata, na kojem je svakako utemeljen međunarodnopravni okvir.

### 3. Intervencije nakon 11. septembra

Tokom čitave historije, politika SAD se vodila sopstvenim interesom koji se projektovao kroz ekonomski rat i imperijalističku ekspanziju. Nakon Drugog svjetskog rata 1945. godine, SAD su zasnivali politiku na potrebi da budu ispred SSSR-a, što se promijenilo 1991. godine nakon rasprada Sovjetskog saveza i kraja Hladnog rata. Između 1991. i 2001. SAD su igrale ulogu „svjetskog policajca“ i odgovarale na sve krize, redoslijedom kojim su izbijale, premda bez nekih posebno određenih ciljeva.

Nakon 11. septembra 2001. godine pravac vanjske politike SAD postaje jasniji, uključen u globalnu politiku vodeći ratove u Afganistanu i Iraku slijedeći vanjskopolitičku orijentaciju „oni koji nisu sa nama su protiv nas“.<sup>55</sup> Međutim, jedna od većih dilema sa kojima su se susreli predsjednici SAD, je angažovanje vojnih trupa, te slanje istih u ratna područja. Poučeni iskustvom iz rata u Vijetnamu, kada je predsjednik Vudrov Vilson (Woodrow Wilson)

---

<sup>55</sup> „Dakako da *intervencionizam* nije izum posthladnoratovskog perioda. Involviranje stranih elemenata u unutarnje oružane sukobe stara je i trajna odlika povijesti ratovanja“ (kurziv autorice), Knežević-Predić, Vesna, *Ogled o međunarodnom humanitarnom pravu – Izvori, domen, primene, subjekti*, Fakultet političkih nauka Beograd, 2007, str.28.

prekoračio ovlaštenje i poslao vojne trupe da se bore i ginu u ratu, koji nije njihov nacionalni interes, tom aspektu se pristupalo sa oprezom. Pored ovog, dilema se ogledala i u vođenju računa za pitanja vezana za suverenitet države, odnosno mješanja u vanjsku politiku druge države s jedne strane i moralne obaveze da se intervenira u slučajevima masovnog kršenja ljudskih prava s druge strane. Ako je jedna od uloga vojne sile da se koristi kao „snaga za opće dobro“ kako bi pružila osnovnim vrijednostima i ljudskim pravima, zar onda nije nacionalni interes SAD da interveniraju kada smatraju da su te vrijednosti i prava ugroženi.<sup>56</sup>

Nakon 11. septembra prioriteti su se značajno promijenili kreirajući „globalni rat protiv terorizma“ čineći ga ustvari najvećim vanjskopolitičkim prioritetom. Korištenjem vojne sile kao instrument vojne politike je defitnitvno obilježilo Bushovu administraciju nakon 11. septembra.<sup>57</sup> Administracija SAD je radila na odgovorima za ove napade, pa se veoma brzo počelo razmatrati vojna opcija, uključujući i udare na snage Al-Qaide u Afganistanu, odnosno talibansku vladu za koju se vjerovalo da pruža utočište Osami bin Ladenu.<sup>58</sup> Ova odluka bi trebalo da predstavlja dio „šireg rata protiv terorizma“ koja neće završit sve dok svaka teroristička grupa ne bude uništena.<sup>59</sup>

Međutim, invazija na Irak 2003. godine je bila sasvim drugačija situacija koja je obilježena neposluhom Sadama Huseina, kroz njegovo odbijanje da sarađuje sa inspekcijom ovlaštenom od Vijeća sigurnosti UN-a, zaduženom za traženje oružja za masovno uništenje. Strategija Sadama Huseina se ogledala u igranju opasne igre od 1991. do 2003. godine, praveći smislene odgovore protiv SAD, gdje se svaki pokušaj da se pronade oružje završavao neslavno. Za američku administraciju je to bilo dovoljno da izvedu zaključak da će se napad na SAD od strane Iraka dogodit, te igrajući na kartu samoodbrane opravda akcija u Iraku.<sup>60</sup>

I pored raznih mišljenja, napad od strane SAD i njezinih saveznika na Afganistan 2001. godine je zakonit, dok je napad na Irak 2003. godine nezakonit. Napad na Afganistan je

---

<sup>56</sup> Bill Clinton bio predsjednik za vrijeme intervencija u Somaliji i Bosni, a te intervencije je odobrio smatrajući da su one bile opravdane humanitarnim pitanjem (sprječavanjem masovnih, sistematičnih i široko raspostranjenih kršenja ljudskih prava), što je u američkoj javnosti moglo biti prihvaćeno kao nacionalni interes u njegovom širem određenju.

<sup>57</sup> Tog dana su teroristi oteli četiri aviona, od kojih su dva udarila u zgrade Svjetskog trgovinskog centra (World Trade Center) u New Yorku, jedan u zgradu Pentagona u Washingtonu, dok se četvrti, koji se, prema svim procjenama, također kretao prema Washingtonu, srušio u Philadelphiji, nakon što su putnici aviona uspjeli da od otmičara preuzmu kontrolu nad avionom i okrenu ga od ciljane mete na drugu stranu.

<sup>58</sup> Ajrons, Piter, *Ratna ovlašćenja: kako je imperijalističko predsjedništvo kindapovalo Ustav*, New York, Metropolitan Books, 2005, str. 217-228.

<sup>59</sup> Ibid, str. 218.

<sup>60</sup> Chomsky, Noam, *Imperijalne težnje – Razgovori o svijetu nakon 11.09.*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2006., str. 11.

odgovor samoodbrane na napade 11. septembra, i kao takav je opravdan, nakon niza upozorenja i pruženih prilika talibanima da predaju svog vođu što su nedvojbeno odbili i davali izjavu podrške Osami bin Ladenu, čime su zapravo i potvrđivali svoje postupke. Vijeće sigurnosti ne mora da odobri ovakve akcije u cilju samoodbrane, jer su one priznate Poveljom i predstavlja prirodno pravo država, ali svakako se moraju prijaviti Vijeću sigurnosti UN-a, koji naknadno može ovlastiti dodatne mjere, uključujući i potvrdu da je provedena akcija u slučaju samoodbrane opravdana u datim okolnostima, što je u ovom slučaju Afganistana urađeno.

Uprkos činjenici da nisu postojali jasni dokazi da bi potvrdili sumnju o postojanju oružja za masovno uništenje, napad na Irak 2003. godine se desio bez odgovarajuće rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a što je zacrtao novi vanjskopolitički put SAD. Ovom potezu direktno su se suprostavile velike sile, tradicionalni saveznici SAD, Francuska i Njemačka, što je kasnije rezultiralo značajnim raskolom između SAD i njenih saveznika, te je to za posljedicu imalo razoran uticaj na percepciju Sjedinjenih Država na međunarodnom planu, posebno što je rat duže trajao.

## IV DIO

### 1. Unilateralna intervencija i međunarodno pravo<sup>61</sup>

Sintagmu *međunarodno pravo (jus inter gentes)* definirao je *Jeremy Bentham*<sup>62</sup> davne 1780. godine koja je, u odnosu *prava nacije (jus gentium)*, kako se međunarodno pravo ranije zvalo, kreiralo lažnu predodžbu o pravnom tijelu koje regulira samo odnose među nacijama, pa se smatra da je *jus inter gentes* samo element prava nacija. Stoga, pojam „nacija“ je kompatibilan sa pojmom „država“, pa se na taj način ostavljao dojam koji obmanjuje i demonstrira da međunarodno pravo zapravo ne štiti i ne nameće obaveze, te poštivanje zakona, vlastitim državljanima. *Nacija* podrazumijeva *ljude*, a *država* je posebna vrsta političkog tijela, koja je definirana na način koji podrazumijeva njenu saradnju i održavanje posebnih odnosa sa drugim državama.

Međunarodno pravo je sve češće u kontradikciji kako da se odnosi prema okruženju gdje je izvjesno da će u nekoj državi doći do humanitarne katastrofe kada aktuelna vlast ugrožava živote i ljudska prava cjelog stanovništva ili jednog njegovog djela ili kada „slaba“ vlast ne uspijeva da kontrolira nasilje u unutrašnjim sukobima na svojoj teritoriji pa je stanovništvo podvrgnuto teškim kršenjima ljudskih prava, pa čak i genocidu. Sve češće se u ovakvim situacijama pod uticajem društvenog okruženja, traži da se intervencijom iz inostranstva prekinu nasilja, te zaštite ljudska prava, iako često biva da se za intervenciju u svrhu istih, ne postigne konsenzus, koji je temelj legitimeta.

Ljudska prava se uglavnom percipiraju kao skup prava i sloboda koja pripadaju svim ljudima i neodvojiva su od njihove neotuđivosti i njihovog prirodnog porijekla. Konceptija o ljudskim pravima povezuje se za samu prirodu ljudskog bića. Temelj zaštite ljudskih

---

<sup>61</sup> *Humanitarna intervencija* je termin koji se koristi za dozvoljenu, autoriziranu vojnu intervenciju radi zaštite ljudskih prava dok vtermin unilateralna intervencija označava nedozvoljenu, neautoriziranu intervenciju.

<sup>62</sup> *Jeremy Bentham* (1748-1832), filozof i pravnik, koji se danas smatra začetnikom modernog utilitarizma, rođen je u *Spitalfields*, Londonu, 15. februara 1748. godine. Dok je još bio dijete, znao je čitati historiju Engleske, a počeo je učiti latinski u dobi od tri godine. Sa dvanaest godina, poslan je u *Queen College Oxford*. Bentham je, međutim ubrzo postao razočaran zakonom, pa je umjesto poštivanja i prakticanja zakona, on odlučio pisati o tome, pa je proveo život kritizirajući postojeći zakon i sugerirajući načine za njegovo poboljšanje. Nakon očeve smrti 1792. godine, postao je finansijski neovisan, a gotovo četrdeset godina živio je mirno u *Westminsteru*, stvarajući između deset i dvadeset listova rukopisa dnevno, čak i kad je bio u svojim osamdesetim. (<https://www.britannica.com/biography/Jeremy-Bentham>).

prava na međunarodnom nivou su *Opšta deklaracija o ljudskim pravima*<sup>63</sup> koju su Ujedinjene nacije usvojile 10. decembra 1948. godine. Ljudska prava su postala bitan segment na međunarodnom polju, i kao takva često bivaju predmetom „međunarodnog problema“ i mimo su unutarnje jurisdikcije pojedinih država. S tim u vezi, formirala se i posebna grana prava u okviru međunarodnog (javnog) prava koja se naziva *Međunarodno pravo ljudskih prava (International Human Rights Law)*.

### 1.1. Međunarodno pravo ljudskih prava (*International Human Rights Law- IHRL*)

Međunarodno pravo ljudskih prava je pravo koje se bavi zaštitom pjeđinaca i grupa od akata vlade koje krše njihova međunarodno priznata prava, kao i unapređenjem tih prava. Odrednice međunarodnog prava ljudskih prava posjeduju dvije osnovne funkcije i to da jedna ograničava moć države (vlade) i njenih članova unutar i van granica nacionalne države i da istovremeno ograničavaju državni suverenitet i druga, da utvrđuje obavezu država da provode strategiju u smislu osiguranja uživanja ljudskih prava i temeljnih sloboda za sva ljudska bića u okviru njihove nadležnosti. Tranzicija međunarodno prava je pokrenuta nakon okončanja Drugog svjetskog rata, usvajanjem, kao što smo ranije naveli Deklaracije o ljudskim pravima, kao i Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju genocida. Osnovni elementi zaštite ljudskih prava sastavni dio su Povelje UN-a u čijem članu 1. stoji da su unapređenje i zaštita ljudskih prava i temeljnih sloboda, jedna od glavnih aktivnosti UN-a. Član 55. Povelje obavezuje UN da unapređuje univezalno poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda bez diskriminacije na osnovu rase, pola, jezika ili religije.

### 1.2. Međunarodno humanitarno pravo (*International Humanitarian Law- IHL*)

---

<sup>63</sup> Odluka Ujedinjenih nacija o usvajanju Deklaracije bili su izvještaji o nasilju nad Jevrejima i drugim grupama koje su nacisti smatrali drugorazrednim, odnosno, manje vrijednim ljudima, prije i za vrijeme Drugog svjetskog rata, nakon čega je međunarodna zajednica bila saglasna o tome da usvoje prava koja će se odnositi na sve pripadnike ljudskog roda i koja će činiti osnovu za slobodu, mir i pravdu u svijetu.

Međunarodno humanitarno pravo čine one međunarodne konvencije, odnosno pravila grane međunarodnog prava koja su primjenjiva u savremenim oružanim sukobima. Konceptija ovog prava je da štiti interese „prava naroda“, odnosno zaštitu ljudi koji učestvuju u oružanim sukobima, prvenstveno vojnog osoblja, ali i civilnog stanovništva. Koncipiranjem temeljnih principa i pravila ratnog djelovanja precizirao mandat MKCK i Crvenog polumjeseca (*Red Crescent*), te usvajanjem Ženevske konvencije 1949. godine, čiji je osnovni cilj postaje zaštita žrtava rata i smanjenje njihovih nepotrebnih patnji, te daje iskorak u oružanim sukobima. Veoma bitna činjenica kod međunarodnog humanitarnog prava je da je većinu ugovora iz ove oblasti ratificirana od strane skoro svih danas postojećih država, tako da su norme ovih ugovora stekle status općeg običajnog prava koje obavezuje i države koje nisu strane ugovornice (*ius cogens*).

### 1.3. Haško i Ženevsko pravo

Pojam Haško pravo potiče od činjenice da je većina običajnih pravila koja je postojala u vrijeme diplomatskih konferencija u Hagu verificirana u Haše konvencije iz 1899. i 1907. godine. Haško pravo obuhvata osnovna pravila koja se tiču sukoba, a odnose se na zabrane vrsta i sredstava ratovanja. Haške konferencije su koncipirane radi jačanja i osiguranja mira posredstvom utvrđivanja načina za mirovno rješavanje sukoba, ograničenja naoružanja i kodifikacije ratnog prava.

Ženevsko pravo čine Ženevske konvencije o unaprijeđenju kvaliteta sudbine žrtava rata iz 1949. godine i Ženevski dopusni protokoli iz 1977. godine. Prva konvencija regulira položaj ranjenika i bolesnika (*Wounded and Sick*), druga tzv. Pomorska (*Maritime Convention*), treća se odnosi na ratne zarobljenike (*Prisoners of War*) i četvrta na civile (*Civilians*), a pored ovih postoje odredbe koje su zajedničke za sve navedene konvencije (*Common Provisions*).

U suštini Haške i Ženevske konvencije ističu pravila i međunarodne principe koje su primjenjive u slučaju oružanog sukoba, a spadaju u tzv. *Opće pravne principe priznate od strane civiliziranih naroda*. Pojedini od ovih principa su razdvajanje boraca od civila tj. distinkcija između vojnih i civilnih objekata. Stoga, postoji i princip humanosti, princip uzrokovanja ratnog prava, koji se može prepoznati u svim kulturama i civilizacijama, kao i mnogim religijama.

Tokom historije, dato je puno napora kako bi se ljudska prava zaštitila u oružanim sukobima, a posebna pažnja je skrenuta na civilno stanovništvo, jer ono biva pogođeno najviše tokom ratnih dešavanja. Međutim, i pored ovih svih prava, konvencija, kao i Opće deklaracije o ljudskim pravima, Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju genocida, i država potpisnica istih, nacije nisu daleko dogurale. U ne tako dalekoj prošlosti, na tlu Evrope imamo oružani sukob, agresiju jedne države protiv druge, te činjenje najgnusnijeg zločina protiv čovječanstva genocid i etničko čišćenje. Nijedna konvencija, nijedna zaštita ljudskih prava nije doprnelo da se spasi stanovništvo od takvih stradanja. Ista dešavanja na tlu Afrike, Ruanada gdje je stradalo više od 1.000.000. stanovnika. Ljudska prava, ratom pogođenim područjima, su stavljena u drugi plan, jer intervencije, posebno unilateralne intervencije koje su međunarodne zajednice često bivaju u suštini samo sredstvo i način zadovoljavanja partikularnih geopolitičkih i ekonomskih odnosa velikih sila.

## 2. Sigurnosni rizici nakon intervencije

Oružane intervencije u humanitarne svrhe (prvenstveno radi zaštite ljudskih prava), a neovlaštene od strane Vijeća sigurnosti UN-a (unilateralne), kreirale su ozbiljnije nedoumice među entuzijastima međunarodnog prava. Prvobitno, primarni prioritet počiva na odluci da se uopšte intervenira. U posljednje vrijeme, preovladava usredetečenost na politiku koja se treba podupirati nakon intervencije. Ekonomska i politička izgradnja se smatra značajnom ukoliko se želi ostvariti uspješna intervencija. Odluke prije intervencije morale bi ovisiti, u odgovarajućoj mjeri, o rizicima za izgradnju institucija nakon intervencije.

Jedan od vodećih problema nakon intervencije, svakako se temelji na suverenitetu kako bi se postavila legitimna vlast. Za komplikovana društva prema kojima je humanitarna intervencija usmjerena, unutrašnji i pravni suverenitet može biti važniji od vestfalskog suvereniteta. Vanjska suverenost države, na čijem se vestfalski koncept suvereniteta temelji, u fazi nakon intervencije, biva mjerena sa unutrašnjim suverenitetom.

*Države* ostaju glavna jedinica zaštite i kolektivnog djelovanja u savremenom svijetu, gdje se suverenitet ne treba diskreditirati kao koncept. Suverenost, ispravno shvaćena, lojalnost koju državom čini nametanje strane vladavine neodrživo na dugi rok, dok se u suštini države kao političke jedinice održavaju unutar sebe. Države nisu sve jednake, unatoč pravnoj fikciji



suvereniteta, uz razlikovanje kako u kapacitetima i pravnim statusima, nakon intervencije trebaju postojati institucionalna rješenja, kako ne bi došlo u opasnost da postanu „propale države“.

Dakle, prije odluke o intervenciji, bila ona legitimnog ili nelegitimnog karaktera, potrebno je uzeti u obzir izvodivosti institucionalnih aranžmana, koji će razdvojiti suverenitet, jer sama intervencija stimulirana raspostranjenim i teškim kršenjem ljudskih prava, bez obzira na govor o takvim povredama ili drugih interesa zbog koji se vodi ne može ostvarit funkcionalan sistem.

Kad humanitarna intervencija izgradi novu vlast strukture u „nemirnom društvu“ dovodi sa sobom cijeli set problema. Mnoge države u historiji, su nakon intervencije postale disfunkcionalne države, kako po pitanju unutrašnjeg djelovanja, tako i prema vani. Problem stvaranja reda u anarhičnom društvu je naravno i hobbesovska škola. Kao što je poznato po prirodi da ljudi koji su u sukobu, obično nisu u stanju riješit svoje probleme ili konflikt, često bez uplitanja treće strane. Shodno tome, i međunarodna zajednica se temelji na politici prema državama u kojima se interveniše. Znajući da nisu same sposobne riješiti konflikte i prije i poslije intervencije, velike sile iskorištavaju njihov položaj, bez konsenzusa za intervenciju, zadovoljavaju svoje sopstvene interese, te stvaraju osnovu za demokratsku tranziciju namećući im politiku Zapada kao jedinu ispravnu. Nakon intervencije cilj je vratiti „puni suverenitet“ problematičnom društvu, mada puni suverenitet bez sa isključenim vanjskim autoritetom i svim ostalim problemima u tom društvu, je više problem, nego rješenje. Upravo su najozbiljniji politički i institucionalni pitanja koja se tiču humanitarne intervencije nastala nakon same intervencije koja je uspjela zaustavit nasilje velikih razmjera.

Mnoge države pogođene nasiljem i teškim kršenjem ljudskih prava, su nakon intervencije i dalje ostale u „problemima“. Rijetki su primjeri država kojima nije trebala intervencija, kao što je Čehoslovačka, koja je ranih 1990-tih bez rata postala Češka i Slovačka. Neke države ne mogu da uspostave funkcionalnu vlast nakon intervencije, iako su imali pomoć, propadnu kao što je Somalija. Druge države, poput Demokratske Republike Kongo, ostalo je samo ime, dok je Afganistan raskomadano od strane građanskog rata, a zatim ga preuzima teroristička skupina. Pored, nemogućnosti funkcionalnog sustava unutar države, često je problem u prostornom rješenju, zbog etničkih skupina koje su prostorno razbacane, kao što je Bosna i Hercegovina, Kosovo i Ruana, ili zbog toga što politički sukobi nisu etnički temelji, kao Kambodža tokom 1980-tih i Haiti.

Ne intervenisanje je doktrina prošlosti, jer su u prošlosti izazvali teške posljedice po ljudske živote. Načelo nemješanja negira žrtve tiranije i anarhije i njihovu mogućnost suživota sa drugim ljudima, osim sa svojim mučiteljima. Početkom dvadesetog stoljeća, zakon je prestao da se razumije i tumači kako je bilo predviđeno, vremena se mijenjaju, situacije su promjenjivog karaktera, ne postoji pisani obrazac ponašanja i reakcija, došlo vrijeme da se iznova angažira u procesu adaptacije izazova, promjeranja granica adaptacije i ponovnim oživljavanjem pravnih normi i vrijednosti. Mir je tokom historije, s vremena na vrijeme postao nespojiv sa društvenim pitanjima, posebno otkako se rat počeo pomjerati sa frontova i vojnika, na unutrašnje sukobe i ugnjetavanje najranjive populacije (stariji, žene i djeca), koji ne mogu biti smješteni u zakonu. Međunarodno pravo je u tom pogledu počelo oprezno razvijati načina da premoste jaz između onog što je u strogoj zakonitosti i što se općenito smatra pravedno i moralno. Praksa UN-a ukazuje na značajnu marginu fleksibilnosti u odlučivanju i u kojoj mjeri treba djelovati, pribjegavajući sili, ili ipak težiti mirnim rješavanjem izazova za svjetski mir i zajedničkih humanitarnih vrijednosti koje su intervencije nastojale spriječiti.

Mnogi primjeri intervencije mogu dati odgovor na pitanje da li je intervencija opravdana ukoliko se zaštite ljudski životi jednog djela naroda, čak i onda kada je intervencija nelegalna?! Intervencija NATO na Kosovu 1999. godine je jedna od intervencija koja se najčešće spominje i polemizira. Je li ta intervencija moralno opravdana? Je li intervencija ispunila svrhu, s obzirom na legitimnost iste? Sa stanovništva društvenih normi, intervencija je apsolutno moralno opravdana. Zar zato i nije svrha intervencija, da se spriječi rasprostranjeno nasilje i da se zaštite osnovna ljudska prava! Sa stanovništva pravnih normi, to se koči sa svim normama na kojima međunarodno pravo se zasniva. U Vijeću sigurnosti UN-a odluke se donose konsenzusom, i kao takav princip predstavlja temelj svim pravnim normama, na kojima počiva čitav jedan sistem koji se gradi od Drugog svjetskog rata. U prošlosti, na jednom sličnom organu Liga naroda, koja je nastala nakon Prvog svjetskog rata, osnovana u svrhu da se ne desi nikad više nijedan zločin kao što je upravo bio Prvi svjetski rat. Međutim, to se nije desilo. Propusti, nepoštivanje mnogih normi, te nezainteresovanost velikih sila da se uspije osigurati svjetski mir su dovele do Drugog svjetskog rata i raspada Lige naroda. Nakon Drugog svjetskog rata, Ligu naroda su naslijedile Ujedinjene nacije, u želji da se uspije tamo gdje njihovi „prvaci“ nisu uspjeli. Ujedinjene nacije su opstale, uspjele su mnogo sukoba zaustaviti i spriječiti, al intervenisanje na pravnim normama i društveno prihvatljivim vrijednostima su vremenski ostale iza sopstvenih interesa velikih sila, koje ne prezaju na zakonitost istih. Sopstveni interesi velikih sila, su zasjenile svrhu postojanja upravo UN-a, iako je prvobitno

osmišljeno da UN upravo bude iznad svih država, i sukoba kako između država, tako i unutar država, kako bi se osigurao trajni mir. UN je postao način i sredstvo, kako kroz njegove organe velike sile proklamiraju svoje velike geopolitička i ekonomska zadovoljavanja. Nesposobnost UN-a da više utiče na države, odnosno na njihovo vanjsko – političku praksu nije urodio plodom, s obzirom da smo kroz historiju vidjeli da UN postojanje, uveliko zavisi od država, odnosno od plaćanje istih tih država, jer bez finansiranje država UN-a ne bi bilo.

### 3. Odgovornost za zaštitu (*Responsibility to Protect R2P*)

Odgovornost za zaštitu je izrastao kao jedan od važnijih sveobuhvatnih segmenata tokom rasprava u Ujedinjenim nacijama, kao i među državama članima, a i teoretičarima, te unutar civilnog stanovništva. Dotične rasprave posjeduju historiju i idu unatrag do „humanitarnih intervencija“ od strane evropskih sila u Osmanskom carstvu u drugoj polovini 19. stoljeća, te prvog djela prošlog stoljeća, fokusirajući se uglavnom na polemiku o korištenju vojne sile kako bi se zaštitili kršćani u stranim zemljama, gdje su njihovi životi i ekonomski interesi bili ugroženi.<sup>64</sup> Pitanje odgovornosti za zaštitu se afirmirala kao bitan segmenat u posljednjih dvadeset godina, s teškim humanitarnim krizama ranih 1990-ih, a posebno genocida u Ruandi, i etničkog čišćenja u bivšoj Jugoslaviji. Kratkotrajan neuspjeh međunarodne zajednice da na adekvatan mehanizam odgovori na ove katastrofe potaknulo je do konstruisanja pojma da države posjeduju pravo i odgovornost za zaštitu temeljnih ljudskih prava vlastitih građana, te da međunarodna zajednica snosi odgovornost da učini i korak dalje gotovo i onda kad država to ne učini.

U zadnja dva desetljeća, gore drugi navedeni koncept, koji i nije tako novi, iako se dugo vremena smatralo, razvijao se „pod novom etikom“ nekadašnja teorija da međunarodna zajednica, kolektivno ili kroz djelovanje pojedinih država, može prisilno intervenirati u suverenom domenu drugih država, koje su voljne ili su u stanju zaustaviti humanitarne katastrofe uključujući masovna kršenja osnovnih ljudskih prava. Pošto je moderni koncept

---

<sup>64</sup> Simms, Brendan, i Trim, David J.B., *Humanitarian Intervention, A History*, Cambridge and New York, Cambridge University Press, 2011., u: Francioni, Francesco i Bakker, Christine, *Responsibility to Protect, Humanitarian Intervention and Human Rights: Lessons from Lybia to Mali*, Transworld, *The Transatlantic Relationship and the future Global Governance*, Working paper, april, 2013., str. 2.

odgovornost za zaštitu ( *Responsibility to Protect – R2P*) složeniji od fenomena humanitarne intervencije, jer uključuje dužnost da spriječi, da ispravi, on se konstantno nedvojbeno uključuje, najmanje u obliku *ultima ratio* intervencije za zaustavljanje okrutnosti.

Izveštaj Međunarodne komisije za intervencije i državnog suvereniteta definira šest kriterija za vojnu intervenciju za zaštitu ljudskih prava, a to su:

- Pravno odobrenje (*right authority*)
- Pravedan razlog (*just case*)
- Prava namjera (*right intention*)
- Zadnja opcija (*last resort*)
- Proporcionalne mjere (*proportional measures*)
- Razumni izgledi (*reasonable prospects*).<sup>65</sup>

Pravno odobrenje (*right authority*) Komisije podrazumijeva ključnu funkciju u Vijeću sigurnosti UN-a kao najvišeg organa koje je ovlašteno da autorizuje upotrebu sile (izuzev one u neposrednoj samoodbrani). Dužnost Vijeća sigurnosti je da funkcionira na pragmatičan način, kako bi objektivno preispitao dokaze i definirao koju intervenciju treba odobriti, a koju ne.

Pravedan razlog (*just case*) osigurava bitan faktor kao stepen odluke o zaštiti. Po zaključku Komisije „vojna intervencija u svrhu zaštite ljudi opravdana je na osnovu dva široka seta okolnosti, tj. na osnovu potrebe kako bi se zaustavio ili spriječio gubitak ljudskih života u velikim razmjerima, što je proizvod ili namjernog djelovanja države, odnosno državnog zanemarivanja ili nemogućnost da djeluje, kao i u situaciji propale države u kojoj je došlo ili postoji strah da će doći do etničkog čišćenja velikih razmjera, koje je provedeno ubijanjem, prisiljenim protjerivanjima, terorizmom ili masovnim silovanjima“.<sup>66</sup>

Prava namjera (*right intention*) se konstantira očekivanom u onim okolnostima gdje je glavna suština intervencije zaustaviti ili spriječiti ljudsku patnju. Destabilizacija režima u ciljanoj državi, prema tome, nema legitiman cilj, pošto ograničavanje kompetentosti u takvom sistemu da škodi vlastitom narodu može biti ključni faktor za ne korištenje mandata zaštite. Izvešće obrazlaže važniji argumenat u odnosu prave namjere za zaštitu i to na temelju situacije gdje se

---

<sup>65</sup> Schmitt, Michael i Pejić, Jelena, *International Law and Armed Conflict: Exploring the Faultlines*, Essays in Honour od Yoram Dinstein, Martinus Nijhoff Publishers, Boston, 2007., str 18.

<sup>66</sup> Schmitt, Michael i Pejić, Jelena, *International Law and Armed Conflict: Exploring the Faultlines*, Essays in Honour od Yoram Dinstein, Martinus Nijhoff Publishers, Boston, 2007., str 18.

intervencija realizira na kolektivnoj ili multilateralnoj osnovi. Intervencija mora bit podržana od strane ljudi za čiju korist je namjenjena.

Posljednja opcija (*last resort*) znači da svaki diplomatski i nevojni put za prevenciju ili mirno rješavanje humanitarne krize mora bit istraženo.

Proporcionalna sredstva (*proportional means*) utvrđena su u aspektu razmjera, trajanja i intezitetu postupka kao što je minimum koji je neophodan da se realizuje humanitarni cilj. Međunarodno humanitarno pravo reflektirat će se na ovakve vrste operacija, iako su ovakve vrste operacija kompleksnije fokusirane od svih vrsta vođenja ratova, stoga možemo zaključiti da čak i opširnije faktore treba primjenivat u tim slučajevima.

Razumni izgledi (*reasonable prospects*) podrazumjeva racionalne potencijale za uspjeh. Besmisleno je inicirati proces humanitarne intervencije ukoliko postoji vjerovatnoća da će situacija eskalirati u negativnom kontestu, odnosno prouzrokovat širi sukob.

## ZAKLJUČAK

Svaki novi konflikt, svako novo žarište je udarac civilizaciji koja kao za posljedicu tog udara ide deset koraka nazad u napredovanju rješavanja sporova mirnim putem. Svaki put to civilizaciju oslabi, svako pribjegavanju nasilju utiče negativno na čovječanstvo, iako prividno drugačije izgleda.

Za vrijeme Prvog svjetskog rata postojali su frontovi u kojima su većina poginulih ili ranjenih bili vojnici, dok su sa Drugim svjetskim ratom frontovi prevaziđeni, jer su upravo te frontove i vojnike zamjenili gradovi i civilno stanovništvo. Bacanje bombe na gradove, masovna pogubljenja civilnog stanovništva, te istrebljenje određenih naroda (genocid) je promijenilo tok ratovanja. Prvi svjetski rat 1914. godine, Drugi svjetski rat 1939. godine, reklo bi se da je civilizacija za 25 godina napredovala kako u tehnici, tako i ostalim segmentima. Međutim, teško da se bilo tko može složiti sa frazom da je civilizacija napredovala, ukoliko se osvrnemo na nedavne devdesete godine prošlog stoljeća, gdje smo na tlu Evrope imali agresiju na jednu državu, kao i genocid na jednim narodom. Frontovi su historijska činjenica, koja je ipak samo ostala u historiji zakopana. Novi način ratovanja, nove strategije su civilizaciju doveli do zida.

Međunarodna zajednica osnovana nakon Prvog svjetskog rata, u obliku svjetske organizacije kao Liga naroda, veoma je brzo propala zbog neaktivnosti članica, odnosno njihove nezainteresovanosti. Drugi svjetski rat je dokazao da je međunarodna zajednica nemoćna u suzbijanju sopstvenih interesa pojedinih velikih sila. U suštini, međunarodna zajednica je nemoćna da riješava brojne probleme vezane za sigurnosna pitanja, ukoliko nema zainteresovanost članica, posebno velikih sila.

Nakon Drugog svjetskog rata, u kojem je najveći broj žrtava bilo civilno stanovništvo, kao i genocida nad određenim narodima, međunarodna zajednica se 90-tih godina suočava sa novim problemima u svijetu, krize unutar država kojima nije dorasla u rješavanju istih. Genocid u Bosni i Hercegovini, na tlu Evrope, genocid u Ruandi, je zadao udarac kako samoj međunarodnoj zajednici tako i civilizaciji. Izgleda, da smo bili sigurniji i napredniji stotinu godina prije, kada pojam genocid nije postojao, nit se na taj način ratovalo: na način masovnih istrebljenja danas zaštićenih grupa (skupina).

Unutrašnje krize pojedinih država, u kojima je došlo do rješavanja velikom upotrebom nasilja, kao i ugnjetavanja naroda od strane država, je stavilo međunarodnu zajednicu na veliki ispit. Ujedinjene nacije kao okvirni mehanizam koji se brine o sigurnosti i miru u svijetu, kao i ljudskim pravima suočava se sa novim izazovima i aspektima sigurnosti. Kad kažemo novim aspektima sigurnosti, onda ciljamo na činjenicu da većina novi kriza i konflikata se većinom baziraju na razjedinjavanje unutar jedne države, za razliku od prijašnjih konflikata koji su bili usmjereni države protiv država ili globalnom nivou.

Genocid u Ruandi, kao i genocid u Bosni i Hercegovini su dokaz da međunarodna zajednica, odnosno Ujedinjene nacije nisu dorasle problemu rješavanja tih kriza, kao i konflikata koje se dešavaju unutar jedne države. Ukoliko se osvrnemo na donošenje odluka u Vijeću sigurnosti, koje su bazirane na konsenzusu od strane velikih sila, koje su stalne članice, primjeti se neslaganje istih ka rješavanju novih sigurnosnih izazova.

Teško da će se unilateralne intervencije, pod velom moralnog temelja smatrat legitimnim, odnosno legalnim s obzirom da međunarodna zajednica, donosi iste odluke i postupa kao i u posthladnoratovskoj krizi, a i tokom devedesetih godina. Svaka država koja treba intervenciju, ukoliko je opravdano izvršenje, treba da u međunarodnom pravu uvrsti moralnu paradigmu kao glavnu tačku polazišta, te da sopstvene interese ostavi po strani, no i takvo stanovište, iako poželjno iz aspekta stanovništva čija se čjudska prava štite, pravno je nedopustivo jer otvara široke mogućnosti zloupotrebe.

Iako su neke države iskusile intervenciju, kao uspostavile kakvu - takvu demokratiju, ima onih i koji su to izgubile pa se vratile na situaciju koju su imale prije teintervencije, dvadeset godina ranije, kao što imamo u slučaju Afganistana, gdje su se američke trupe povukle i ostavile prostor Talibanima. Da li je to zbog toga što je Američka administracija izgubila strateški interes, te više nije zadovoljavala sopstvene interese?

Iz svega ovog, proizilazi, da unilateralne intervencije u savremenim međunarodnim odnosima, u suštini predstavljaju sredstvo i način zadovoljavanja partikularnih geopolitičkih i ekonomskih interesa velikih sila, i kao takva predstavlja povredu međunarodnog prava. Shodno tome, jasno je da smo potvrdili u apsolutnosti, kako na činjenicama, tako i na primjerima, glavnu hipotezu ovog rada. Za intervenciju, koja se poduzima u svrhu sprečavanja i zaštite masovnih kršenja ljudskih prava (moralna opravdanost) potreban je konsenzus u Vijeću sigurnosti, kako bi ista bila legitimna, te kao takva ne bi uključivala povredu međunarodnog prava. Izuzetno bitno, u svemu ovome, je

viši uticaj UN-a, jedne okvirne organizacije, koja u suštini predstavlja „policajca“ u međunarodnim odnosima, odnosno da gradi kredibilitet uticaja na države, tj. njihovo vanjsko – političku praksu u smislu prevencije masovnih kršenja ljudskih prava. S tim, u vezi, razrađujuće hipoteze, u ovom radu su potvrđene, te kao takve kreiraju zaključak da su humanitarne intervencije koje su autorizovane od VS UN-a su jedini legitimni način upotrebe oružane sile u međunarodnim odnosima, dok unilateralne intervencije, iako su moralno poželjne, predstavljaju povredu međunarodnog prava.

Iako živimo u svijetu, gdje se civilizacija razvija i napreduje, izgleda da po pitanju nanošenja patnji čovječanstvu ipak nismo, čak smo postali okrutniji. Moralnu perspektivu smo očigledno ostavili negdje u prošlosti iza te smo se počeli voditi Hobbsovom filozofijom:

***„Homo homini lupus est.“***



## LITERATURA

### Knjige

1. Abazović, D. M., *Državna bezbjednost: Uvod i temeljni pojmovi*, Sarajevo, Fakultet kriminalističkih nauka, 2002;
2. Ajrons, Piter, *Ratna ovlašćenja: kako je imperijalističko predsjedništvo kindapovalo Ustav*, New York, Metropolitan Books, 2005;
3. Chomsky, Noam, *The Culture of Terrorism*, Pluto Press London, 1998/1989;
4. Chomsky, Noam, *Interventions*, City Lights Books, 2007;
5. Chomsky, Noam, *A New Generation draws the line: humanitarian intervention and the „Responsibility to protect“ Today*, Paradigm Publishers, 2011;
6. Chomsky, Noam, *Imperijalne težnje, Razgovor o svijetu nakon 11.09.*, Naklada Ljevak, zagreb, 2006;
7. Dulić, Dragana, *Mirovne i humanitarne operacije*, JP „Službeni glasnik“, Beograd, 2008;
8. Fox, Gregory H., *Humanitarian Occupation*, Cambridge Unoversity Press, New York, 2008;
9. Francioni, Francesco i Bakker, Christine, *Responsibility to Protect, Humanitarian Intervention and Human Rights: Lessons from Lybia to Mali*, Transworld, *The Transatlantic Relationship and the future Global Governance*, Working paper, april, 2013;
10. Gendizer, L. Irene, *Notes From the Mainfield: United States in Lebanon and the Middle East, 1945-1958*, (book rewiev by William B. Quandt, Council of Foreign Relations, Issue: May/June 1997.);
11. Grizold, A., Tatalović S., Grotila V., *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti*, Zagreb, Fakultet političkih znanosti, 1999;
12. Ibrahimagić O., Seizović Z., Arnautović S., *Politički sistem Bosne i Hercegovine*, Promocult, Sarajevo, 2010;
13. Imamović, Mustafa, *Historija Bošnjaka*, Bošnjačka zajednica kulture Preporod, Sarajevo, 1998;
14. Murphy, D. S., *Humanitarian intervention: The United Nations in an Envolving World Order*, University of Pennsylvania Press, 1996;
15. Knežević – Predić, Vesna, *Ogled o Međunarodnom humanitarnom pravu*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2007;

16. Schmitt, Michael i Pejić, Jelena, *International Law and Armed Conflict: Exploring the Faultlines*, Essays in Honour of Yoram Dinstein, Martinus Nijhoff Publishers, Boston, 2007;
17. Seizović, Zarije, *Međunarodnom javno pravo – zbirka eseja*, Univerzitet u Zenici, Zenica, 2008;
18. Vukadinović, R., *Međunarodni politički odnosi*, BARBAT, Zagreb, 1998;
19. Termiz, Dževad, *Metodologija društvenih nauka*, Sarajevo, Šahinpašić, 2003.

Enciklopedije, leksikoni i riječnici:

1. Beridan I., Tomić Ivo M., Kreso M., *Leksikon sigurnosti*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2001;
2. Klaić, B., *Riječnik stranih riječi*, Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske 1998;
3. Vujaklija M., *Leksikon stranih reči i izraza*, Prosveta, Beograd, 1961.

Časopisi i članci:

1. Glušac, Luka, Humanitarne intervencije u konceptu ljudske bezbednosti, *Bezbednost zapadnog balkana – BZB*, No. 16., 2010;
2. Vukadin, D., *Načelo neintervencije i humanitarni karakter primjene sile (intervencija) u međunarodnim odnosima*, Pravna misao, Časopis za pravnu teoriju i praksu, broj 9, 2011;
3. Šimić, Goran, *Pravna misao*, Časopis za pravnu teoriju i praksu, broj 9-10, 2011.

Naučni radovi:

1. Bašić, Dragan, *Ljudska prava i humanitarna intervencija*; Univerzitet u Banjoj Luci, 2013;
2. Raičević, Nebojša, *Humanitarna intervencija u međunarodnom javnom pravu*, (doktorska disertacija), Pravni fakultet, Univerzitet u Nišu, 2008;
3. Turčalo S., *Institucionaliziranje međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini*, sarajevo, Fakultet političkih nauka (magistarski rad), 2009.

Internet izvori

1. [http://hr.wikipedia.org/wiki/Bosna\\_i\\_Hercegovina](http://hr.wikipedia.org/wiki/Bosna_i_Hercegovina) (zadnji pristup: 12.06.2022.);
2. <https://hr.history-hub.com/sto-je-operacija-thunderbolt>, (zadnji pristup: 12.06.2022);
3. [https://upwikihir.top/wiki/History\\_of\\_Panama\\_\(1977%E2%80%93present\)](https://upwikihir.top/wiki/History_of_Panama_(1977%E2%80%93present)) (zadnji pristup 12.06.2022).

## Biografija

Kolak Mersida, rođena je 17.10.1990. godine u Sarajevu.

Osnovno obrazovanje stekla je u osnovnoj školi „Behaudin Selmanović“, Sarajevo, nakon čega se upisuje u srednju „Građevinsko – geodetsku školu“ u Sarajevu.

Iako je završila sa odličnim uspjehom, ne nastavlja dalje u toj oblasti, nego nakon maturiranja, upisuje Fakultet političkih nauka, odsjek „Sigurnosne i mirovne studije“, gdje stiče zvanje „Bakalaureat – Bachelor sigurnosnih i mirovnih studija“.

Nakon završenog prvog ciklusa studija 2012. godine, iste godine upisuje drugi ciklus studija Fakulteta političkih nauka, odsjek „Sigurnosne i mirovne studije“.

Zaposlena je u MUP Kantona Sarajevo.